UNIVERSAL LIBRARY
OU_204900
UNIVERSAL LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T81·6 A61B Accession No. T3674

Author [illegible]

Title [illegible]

This book should be returned on or before the date last marked below.

శ్రీ భర్తృహరి నిర్వేదము.

ప్రబంధము.

అనువాదకులు

శ్రీ అనుముల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

రిటైర్డు పండితులు.

రాయలసీమ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

హక్కులు గ్రంథకర్తవి
500 ప్రతులు

1945

వెల 0—12—0

శ్రీరస్తు.

పీఠిక.

నా రచించిన భర్తృహరినిర్వేద మను నీ తెలుఁగుప్రబంధమునకు సంస్కృతభాషలో నున్న యీ పేరు గల దృశ్యప్రబంధము మూలము. కాని యింక, శ్రవ్యరీతికి వలసిన మార్పు లన్నియు నేను స్వయముగాఁ గావించిన వై యున్నవి. ప్రథమాశ్వాసముయొక్క ప్రారంభమునందును ద్వితీయాశ్వాసముయొక్క చివరను గొన్ని పద్యములు నే నెక్కుడుగా వ్రాసి యున్నాను. ఇంత వఱకుఁ దక్కిన నా కావ్య మంతయు మూలానుసరణమే యై యున్నది. అయినను నే నీ యనువాదమునందు మూలములోని భావమును మాత్రము వదలక నా దొక ప్రత్యేక మైన యాంధ్రకావ్యము వలె నుండఁ గోరియే నాశక్తి కొలఁదిని బ్రయత్నించితిని. ఈప్రయత్నములో నే నెంతవఱకుఁ గృతార్థుఁడ నైనదియుఁ బాఠకలోకమే నిర్ణయింప వలసి యున్నది.

సంస్కృతమునం దీ కావ్యమును రచించిన కవి హరిహరోపాధ్యాయుఁడు. ఈ నాటకము బొంబాయి నిర్ణయసాగరముద్రాయంత్రమున ముద్రిత మై మనయాంధ్రదేశమునఁ గొంతవఱకును వ్యాప్తిఁ జెందినది. అందుఁ గవిని గూర్చి పరిష్కర్తలు వ్రాసిన పరిచయవాక్యము వలన నతఁడు మిథిలాదేశవాసి యనియు నాతని కాలము మాత్రము నిర్ణయింపఁబడ లేదనియు, నాయన రచించిన సుభాషిత మొకటి మిథిలాదేశమున వాడుకలో నున్న దనియుఁ దెలియుచున్నది. ఇంతకు మించి మన మాయన వృత్తాంతముఁ దెలిసికొను నవకాశ మొం డేమియుఁ గానరాదు.

సుభాషితకర్త యై ప్రసిద్ధి చెందిన భర్తృహరి మగధదేశాధిపతి యను నైతిహ్య మనుసరించి నేను నా గ్రంథావతరణమునం దతఁడే యీ కథానాయకుఁ డై యుండు నను భావమున నట్లే వర్ణించి యున్నాడను. మూలములో నా రాజు తన దుస్స్వప్నదోషపరిహారము కొఱకు గంగాతీరమున శాంతిక్రియలు గావించె ననుటకంటె నింతుల కాధార మేమియు లేదు. తద్ధర్మపత్ని యైన భానుమతీదేవి మాత్రము కాశిరాజపుత్త్రి యని మూలమున నే స్పష్టముగా నున్నది. సంస్కృతవాఙ్మయములో నీ భర్తృహరినామము మిగులఁ బ్రసిద్ధి చెందినది. వ్యాకరణవ్యాఖ్యాతలలో నొకఁడు

భర్తృహరి; సుభాషితశతకత్రయకర్త యొక భర్తృహరి; బ్రహ్మసూత్రవ్యాఖ్యాతలలో నొక భర్తృహరి గలఁడు. విక్రమార్క మహారాజుయొక్క కనిష్ఠ భ్రాతగా నొక భర్తృహరి చెప్పఁబడి యున్నాఁడు. ఈ యందఱియేకత్వభిన్నత్వములను గూర్చి యెవ్వరును నొకనిర్ణయమునకు వచ్చి యుండలేదు. కావున నీ నాటకకథానాయకుఁడైన భర్తృహరి యొకానొక దేశమునకు రాజనుటకంటె, మన మెక్కుడుగా నిర్ణయింపఁ గలది యేమియు నుండదు కథయొక్క యాథార్థ్యము సైత మింతకంటెఁ నెక్కుడుగా దెలియఁ గల సాధనములు గానరావు.

వేదాంతము తొల్లి స్వధర్మానుష్ఠానము నెడఁ జిత్తస్థైర్యము చేకూర్చుటకును ఫలాభిసంధివర్జనమునకును మాత్రమే యుపయోగపడుచుండినది. ఈవలీవల నిది సర్వకర్మసన్న్యాసమునకు ముఖ్యసాధనముగాఁ బరిగణించినది కావున నీ గ్రంథకర్తయు నా మార్గమునే త్రొక్కి యున్నాఁడు చతుర్థపంచమాంకములందుఁ బాత్రోచితిని సైతము లెక్కింపక కవి కర్మవాదఖండనమును మిక్కిలి విపులముగా సాగించి యున్నాఁడు అది యంతయు నా తృతీయాశ్వాసములోఁ గాన నగును.

నేనీ కావ్యమును రచించి యేఁ డెనిమి దేండ్లు గడచినవి నా యవసతులను బట్టి దీని ముద్రణమున కింత కాలము పట్టినది. ఇందులకైన వ్యయ మంతయు నా ప్రియశిష్యుఁడైన యొక రెడ్డి యువకుఁడు భరించి తన పేరును సైతము ప్రకటింప నిచ్చగింప నందున నా సుకృతిని గూర్చి యొండు పలుకఁ జాల నైతిని. అట్టి యా యవ్యాజదానశీలునకు నాయురారోగ్యభాగ్యముల నిచ్చి నిరంతరంబు రక్షింపఁ బరమేశ్వరుని బ్రార్థించుచున్నాను ఈ కావ్యనిర్వాహణమునందు నిరంతరనిమగ్నులైన నా మిత్రులు వి. శేషయ్యగారికిని దీని ప్రూఫుల రక్షణ మొదలగు కృత్యములలో నసాధారణ శ్రద్ధ వహించిన నా మేనల్లుఁడు చి॥ చెన్నుభట్ల వెంకటకృష్ణశర్మకును నా యాశీర్వాదములతోడి కృతజ్ఞతను దెలుపు చున్నాను.

ఇట్లు బుధవిధేయుఁడు.

కర్నూలు. } అనుముల వెంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

శ్రీశారదాయైనమః.

భర్తృహరి నిర్వేదము.

ప్రథమాశ్వాసము

ఉ॥ శ్రీ లోసఁగంగలాఁ దపముశీలుఁడు మౌను, సతంబు సన్నతిం
గ్రాలు; రమాకళత్రుని జగత్ప్రభుఁ జేయు, మదాంధుఁ బద్మజుం
దోలి కరాంగుళిన్ శిరము ద్రుంచ సమర్థుఁ, డనంగవైరి, శ్రీ
శైలవిహారి, మృత్యుభయసంహృతికారి పురారి ప్రీతుఁడౌ॥ 1

వ॥ అని సకలబ్రహ్మప్రార్థనంబు గావించి మనంబున.

చ॥ శిరమున నిద్ధ జాహ్నవియు శీతకరుండు యదీయతాపధీ
భరమునఁ గ్రిందికిన్ డిగరు, ప్రాణముపోకకుఁ జెన్నిసాబు దా
సరగున మ్రింగ యద్బ్రయవశంబునఁ గుత్తుకదాటు, దక్షయా
హారుని సతీవియోగశిఖ నార్పఁగలట్టి శాంతిచే కదా॥ 2

సీ॥ బహుజన్మమరణవిభ్రమవిచిత్రంబైన
సంసారమున లబ్ధజన్మ మగుచు
నిజదీపకాన్విత్రైయేచ్ఛాప్రసుఖమైన
యాలంబనశ్రేణి నాశ్రయించి
యాపాతమధురిమ వ్యామోహ హృదయులై
పొగడు మూర్ఖులతోడి పొత్తుఁ గాంచి
పరికటవైరస్యపర్యవసానమై యున్న
తనదు గుట్టుకొంత దాగురించి

గీ॥ యుసుకుఁ బోరసాఖ్య నొప్పుచు శృంగార
మాదిగాఁగ పెక్కైన రసము
దాన నేమి? రసము తాన బ్రహ్మాద్వైత
సత్సుఖాత్మకంబు శాంతరసము॥ 3

మ॥ విమలోదాత్తమనీష భర్తృహరినిర్వేదంబు నా దృశ్యకా
వ్యము సంప్రీతి రచించె ముం [illegible] కీర్తో
త్తముఁ డా శాంతరసప్రధాన మగు సత్కావ్యంబు శ్రవ్యప్రబం
ధముఁ గావించెద నాంధ్రభాష నిజవాగ్ధాటీపటీయస్ఫూర్తిన్ ॥ 4

—♦ కథారంభము ♦—

సీ॥ కలమాదిసస్యసంకలితనానాక్షేత్ర
విహారమాణరమాసువిభ్రమంబు
కలంకరశుకశారికా శిఖావళినిత్య
కలకలాకులకేలికాననంబు
బహుగోసహస్ర సంపత్సమాకీర్ణగో
చరశాలిగిరిపాలసంభృతంబు
కలహంససారసక్రౌంచ కోకానేక
చారుకాసార వాఃపూరయుతము

గీ॥ మసకలమహోక్షపటుతరామర్ద కేలి
కలితకూలంకషాతటాంచలధరిత్రి
మగధదేశంబు సతతసమ్మోదమనోజ్ఞ
సాధుజనసన్నివేశమై జగతి నొప్పు ॥ 5

వ॥ అమ్మహావిషయంబు బహువిషయసంపన్మనోహరంబును గంగాతరం
గిణీతరంగ రంగచ్ఛీకరాహరణ శీతలవాతోద్ధూతనానాలతాకుసుమ
వినర ధూళిధూసరిత వీధీవిటంకంబును హృష్టపుష్ట జనసమాకీర్ణంబు
ను నైన పుష్పపురంబు రాజధానిగా. 6

క॥ అసదృశధీవిభవుం డ
వ్యసనపరాయణుఁడు భర్తృహరి యను విభుఁడ
వ్వసుమతిఁ బాలించె, జగ
త్ప్రసృమరకీర్తిప్రతాపభాసురుఁ డగుచున్ ॥ 7

గీ॥ అతని పట్టపుదేవి దీవ్యత్తనూవి
లాసజితరతి దేవి, కలాకలాప
మహితమతి భానుమతి యను మానవతి, స
తంబుఁ బతిభక్తి నయ్యరుంధతియె తలపఁ॥ 8

సీ॥ కలహంసబాలికావలికి నెన్నడసొంపు
గఱప నుత్సుకమైన గమనరేఖ
శరదిందురుచిచకచ్చకలకుఁ జాకచ
క్యము నేర్పఁ జను మందహాసకలన
గండుమీలకుఁ జేటికదుపుపొత్తు ఘటింప
గోరి యత్నించు చూడ్కుల బెడంగు
కోకదంపతుల కెక్కుడుపొంగు సమకూర్పఁ
దొరకొను గుబ్బబంతుల తనువు

గీ॥ తనక కాఁ గూర్చి ధాత నూతనవిధాన
కలన సృష్టింప నొప్పు నక్కాశిరాజ
తనయ కొకరే యమంగళోదర్కమైన
స్వప్నముం గని యా రాజసత్తముంకు॥ 9

వ॥ అయ్యనిష్టంబు సెప్పి, నిజమనోవల్లభ యుల్లంబు గాఱింప నొల్లక, తా నొక్కరుండ చని గంగాతటప్రాంతకాంతారంబునం దున్న యొక్కమునియాశ్రమంబు సేరి, యందలి వేదవిధిజ్ఞుల యనుమతంబునఁ దదుచితంబు లగు శాంతికక్రియాకలాపంబులు నిర్వర్తింపించుచుఁ, గొన్ని దివసంబులు గడపి, యొక్కనాటి ప్రాతఃకాలంబున నగరు సొచ్చి, యచ్చట॥ 10

సీ॥ తూర్పుఁదొయ్యలికి ముద్దులబిడ్డఁడై పుట్టి
కఱకుఁజీఁకటిపొత్తిఁ గాలఁ దన్ని
తొలుసంజకావిదువ్వలువ యన్నలఁదోఁచి
పొడుపు గుబ్బలిమీఁద నడుగు లిడుచు
లలితకోమలకరావలి నోలి నిగుడించి
తమ్మిలేఁజవరాండ్రఁ దట్టి లేపి

కలుషముద్దియల సింగారముల్ సహించి
శోకద పతుల కోర్కెలు ఘటించి

గీ॥ దీర్ఘతర ధరణీరుహాగ్ర దీవ్యదరుణ
కిసలయశ్రేణి పైఁ దన కిరణరాజి
పద్మరాగాంకురద్యుతిఁ బాదుకొల్ప
బాల భానుండు దోఁతెంచు పట్టునందు ॥ 11

వ॥ శుద్ధాంత ప్రవేశంబు సేసి యం దొక్కచోట. 12

మ॥ అనిమేషస్థిరదృష్టి విస్మయవిశాలోత్ఫుల్లసంభావనా
వినిబద్ధం బగు నల్లనం బలుకఁ, దన్వీక్షించు న వ్వామలో
చనసౌందర్యము క్రొత్తక్రొత్తై మనకే నాశ్చర్యంబు గల్పింప, సం
జనితోల్లాసవిలాసభాసురముఖాబ్జశ్రీయుతుం డై మదిన్ 13

క॥ అతివ చిరవిస్మృతోద్య
చ్ఛృంగార మను వదనము సమున్నమితవిలసద్భ్రూ
లత మై, నిరవధిచింతా
ప్రశాంత మను నాంతరంబుఁ బ్రకటించెఁ బో ॥ 14

వ॥ అని వితర్కించుచు నెంచియు. 15

శా॥ ద్యూతక్రీడ రుచింప దెప్పు, మృగయోద్యోగంబునుం గానరా,
దీతం డెన్నఁడు నన్నుఁ బాసి చనఁ డెందే నిఁక సుహృద్గోష్ఠి, కిం
కేతారుణ్యవతీవిలోలదృగపాంగవ్యాప్రభావంబు న
చ్చేతో బంధము సేసెనో, యని కడుం జింతించెఁ దా మదిన్ ॥ 16

వ॥ అని యూహించుచుం జేరంబోయి నిజహఠాద్దర్శనంబున సంభ్రాంత
యగు న క్కాంతారత్నంబు సమయసముచిత వర్తనంబుల స్వస్థ
చిత్తం జేయుచు మెల్లన యిట్లనియె. 17

గీ॥ వదనశతపత్రమునఁ జాలువాఱ దేల
పలుకుఁదేనియ? యో శతపత్రనయన!

నిండుచందురు నగు మోము నెరప దేల?
పండువెన్నెల, యో బింబఫల సమోష్ఠి ॥ 18

గీ॥ పొలుపుసెందిన సంపెంగ పూవునందు
వెడలుఁదేఱఁగ నేల? యి వ్వేఁడిగాలి
కమలదళయుగ్మకం బేల? కలఁక సెందె
హిమకణావృత మై యిట్టు, లిందువదన! 19

గీ॥ ఏల? యీ మానముద్ర? నీ కింత వంత
గలుగఁ గారణ మేమి? యేఁ దెలియరాదె?
యకట! తొల్లింటి చంద మిం తైన నెందుఁ
గానగారాదు నీయందుఁ గలికి! నేఁడు ॥ 20

క॥ కడుఁబ్రీతి నెల్లప్రొద్దును
నడుగులకుఁ మడుగు లొత్తి యఖిలజనులు నీ
యెడ వర్తింతురు, చెలి! యే
వడువున నీ కింతవంత వచ్చెం జెపుమా! 21

ఉ॥ మాసినచీరఁ గట్టి, తలమాసిన నించుక రోయ, కెందు ను
ల్లాసము వాసి, యెంతయు నలంగెను చందనపంక మేమియుం
బూసినజాడ లేక, కడుఁబొక్కిన దీ యధరంబు దీర్ఘని
శ్వాసపు వేఁడిమిన్ జమరవాలమనోజ్ఞవిసీలకుంతలా! 22

చ॥ అలరుల పొంతఁ బోవఁ, దలిరాకుల జాడ నొకింత సూడఁ గో
కిలకలనిస్వనంబు చవికిం జెవిఁ దార్చ, మరందపానతుం
దిలమదవన్మిళిందకులధీరమనోహరగానమాధురీ
కలనకుఁ జొక్కఁ గేళివనకౌతుక మూన విదేల? సుందరీ! 23

క॥ నాతుక! నీసుగుణైక
ప్రీతిఁ జిరకీర్తు లట్లు ప్రియుఁ డుండంగా.
నీ తీరున నేటికిఁ జిం
తాక్రాంతం బయ్యె నీహృదయ? మి వ్వేళన్ 24

క॥ అని పెక్కుతెఱంగుల న
మ్మనుజేశ్వరుఁ డనునయింప, మానిని మదిలో
ఘనరూప మైన మానము
గనుకని వెసఁ గఱఁగి బాష్పకణరూపమునన్ ॥ 25

గీ॥ వెలి॥ నిగుడంగఁ గను లఱవిచ్చి చూచి
యేల హృదయేశ ! మ మ్మింత ఱేచ మీకు ?
నంతయనువర్తనీయుల మగుట కేము
నోమినారము కాము, తొల్బామునందు॥ 26

క॥ అని లోనివెగటు దోపఁగ
వనితామణి పలుకకయును వారనివేడ్కన్
దనబాహుపాశబంధన
మునఁ జిక్కంబట్టి యవ్విభుం డిట్లనియెన్ ॥ 27

సీ॥ ఇటు లాడ దగునె ? యో కుటిలకుంతల ! నీకు
నాయింటి పెన్నిధానమవ కావె ?
కంజాక్షి ! కల్యాణకల్లోలినివి గదా !
యస్మదీయాన్వవాయమున కెల్ల
నాదు కన్గవ కీవు నవసుధారసలవా
సారావసేకసంచార వగుదు
నాకు నీ యాలింగనము గంధసారవాః
పరిచురకర్పూరపూరప్లవంబు ॥

గీ॥ సుదతి ! నాతల్పమున కీవు సురతశిల్ప.
కల్పలత వింక నాకు నీ కాని దెద్ది
యకట ! నిను ననువర్తింతు ననఁగ నెంత
భక్తి సేవింతు నాపాలి భాగ్య మనుచు ॥ 28

వ॥ మఱియును. 29

సీ॥ శరదిందుచంద్రికాసౌభాగ్యవిభవంబు
కలికి ! నీతనుకాంతి కలనయంద

చంద్రోపలస్యందిజలబిందునివహంబు
నాతి ! నీపరిరంభణంబునంద
శ్రుతిపుటాచమనీయసుమధురామృతఘటీ
యంత్రి మఞ్జాక్షి ! నీయాస్యమంద
ప్రార్థితఫలదకల్పలతాసమానవ్రీంబు
చెలువ ! నీనునుపారుసెజ్జయుంద ॥

గీ॥ యస్ఖలితధర్మదీక్షాసమాధిసమధి
గమ్యరమ్యాప్సరస్సమాగమవిలాస
మతివ! నీతోడఁ బొందలు నేకాంతమంద
యుండ నా కేల ? నాకమం చుందు రెపుడు । 30

మ॥ అని యిబ్భంగి ననేకభంగుల విభుం డబ్జాక్షి లాలించినన్,
విని యొక్కించుక కల్కిఁ దేఱి, యటు లేనిం ద్వద్వియోగానలం
బున నన్నుం బడఁ ద్రోచి పోయి యెచటం బుచ్చం గలావైతి, రి
ద్దినముల్ నాకు యుగంబులై చన, ధరిత్రీనాథ! యంచున్ వెసన్ ॥ 31

చ॥ కనుఁగవ బాష్పముల్ దొరఁగఁగాఁ జెలి మోమువాంచి నిల్చినం
జనపతి ప్రీతి సాంత్వనవచస్స్థితి నిట్లను దేవి! దైవవి
జ్జనపరిదర్శితంబు గ్రహచారవిపర్యయ మొందు వాపికోఁ
జనవలసెం జుమీ ? దివిజశైవలినీతటపుణ్యభూమికిన్ ॥ 32

వ॥ అచ్చటఁ దదుచితవిధికలాపంబులు నిర్వర్తింపం జేయుచు, బ్రాహ్మణ
పరతంత్రుండనై యిన్ని దివసంబులు మసలవలసె, నంతియ కాని నీ
యందలి నిరనుక్రోశతం గాదు చూడుము. 33

గీ॥ నిజకరాశ్లిష్టకైరవిణీకృతంబు
ప్రణయదాయోపచారంబు పరిహరించి
యుండునే ? తాన విధిదుర్నియోగజనిత
మగు వియోగంబు వారయక యబ్జవైరి । 34

గీ॥ అనుటయును గైరవిణి ప్రేమ మది యెక్కొత్తు
ముడిగికొని కాల మొకభంగిఁ గడప నేర్చు

నట్లుగా దేని యదియు నా యట్లు బ్రదుకుఁ
బతిపునర్దర్శనాశ త న్నట్టి నిలువ ॥ 35

వ॥ అని యక్కాశిరాజపుత్త్రి నిట్టూర్పు వుచ్చుటయు నవ్విభుం డది యట్టిద యని యంగీకరించి వెండియు. 36

చ॥ ప్రణయనిమగ్నమానసుల ప్రాణము లిష్టవియోగదుఃఖదు
ర్వ్రణవికలంబు లై పఱుగువారఁ, దదాశయు నిల్పుఁ, గానినా
డణునిభమధ్య! కైరవిణి య న్నలివారివియోగముణ్, నభో
మణివిరహంబు బద్మినియు, మైనయి సైచి మనంగ నేర్చునే॥ 37

క॥ అని సముచితభాషణముల
వనజాక్షిం దేర్చు న య్యవసరమునందున్
విన నయ్యెఁ గలకలధ్వని
ఘనతరవాదిత్రనాద కలితం బగుచున్ ॥ 38

గీ॥ అంతఁ జెలియును దాను వాతాయనంబు
సేర నొయ్యనఁ జని చూచి, క్షితివిభుండు
విస్మయావిష్టహృదయుఁ డై వెలఁదితోడ
నిట్టు లను గారవంపుసొం పెసక మెసఁగ ॥ 39

సీ॥ దేవి! నీవ జయించితివి గదా! యనె చూడు
మింతి యొక్కతె జీవితేశుఁ బాసి
విరహాగ్నిఁ జొరఁబాఱ వెఱచి చితాగ్నిఁ జొ
చ్చి విశేషుఁ బ్రీతిఁ దా ననుగమింపఁ
బోవు చున్నది పురంధ్రివిశుద్ధప్రేమ
కనుపమానోన్నతి యావహిల్లఁ
బతులందు సతుల కుప్పతిలు తత్ప్రణయమా
హాత్మ్య మిం తని చెప్ప నలవి యగునె?

గీ॥ చితియె మెత్తని పూసెజ్జ, శిఖయె పుష్ప
శరుఁడు, మంటలె గంధరసంపుఁబూత,
లల కృతాంతుండె ప్రియబంధుఁ, డహహా! యిట్టి
మహిమ లన్నియుఁ దద్విభ్రమములు గావె ॥ 40

చ॥ అనుటయు నాసరోరుహదళాయతలోచన నాథుఁ జూచి యి
ట్లను ఝటితిప్రబుద్ధవిరహాజ్వలనం బది యుండ, నెప్పుడో
తనువు చితాగ్ని కీగి వితతప్రణయైకరసప్రసన్నజీ
వన లగు వారికిన్ సదృశవర్తనమే? హృదయేశ! నావుడున్॥ 41

వ॥ అయ్యపూర్వవచనంబులు నిజహృదయంబున కించుక యవధానంబు గల్పించిన నవ్విభుం డవ్వేలందుక మొగంబునం జూచ్చి నిగుడించి చూచుచు నిప్పుడంతుక నిశ్చయం బెంతదూరమున కెక్కినయది యిది దీనిమనోనిశ్చయం బగు నొకో యని విచారించుచుఁ దనమనంబున. 42

గీ॥ తరుణహరిణావసాదనోత్సవములందుఁ
బడతుకలు పన్ను నవియకాఁ, బ్రాజ్ఞులాడు
విప్రలంభన వాగురావిభ్రమములు
కాక యివి నిక్కములె? యని కాంతుఁ డపుడు॥ 43

క॥ ఇది యంతయు నిజముగ నీ
మదిలో నున్నట్టి తెఱఁగె మానిని! యన స
మ్మదవతి తావకవిరహ
వ్యథఁ గుందిగిన మానసునిశ్చయము యిదియనియెన్॥ 44

గీ॥ అది పరీక్షింతుఁ గా కని యతఁడు దనదు
మనసు దెలియంగ నీనివర్తనములోడఁ
గొన్ని దినములు చెలితోడఁ గూడియుండి,
వేట లాడంగ నని చెప్పి, వెడలి పోయె॥ 45

వ॥ ఇట్లు నిజవియోగదోదూయమానమానస యైన యజ్జవరాలిం దన మధురవచనరచనాచమత్కారంబుల నోదార్చియిదె యిమ్మఱునాడు తిరిగివచ్చెద నని తదనుమతంబునం దరలి చనియె నప్పుడు, 46

క॥ కనుఁగవ బాష్పము లురులఁగ
దనుగాత్రి విభుండు దృక్పథము దాటి వెసం

జనునంతదాక నచ్చో
టన మాత్రిస్వడి నిలిచి కటకటంబడి చనియెన్ ॥ 47

మ॥ మఱునాఁ డే నరుఁదెంతు నన్ను విభునమ్మాటల్ మదిం బెట్టి, య
మ్మఱునాఁ డమ్మఱునాఁడు నొక్కమొగి వైమానస్యముల్ సైచి, య
మ్మఱునాఁ డొక్కడఁ గూరుచుండి పతిసేమం బేమొకో! యంచుఁ ద
త్తఱపా టొత్తి భరింపరానివగలం దా నుండఁ, దన్వంగికిన్ ॥ 48

వ॥ మున్ను దనపాత్రిసేసువెంట నాఖేటసమాచరుం డైన చన్న యొక్క
పురుషుండు.

క॥ పొడసూపి నెమ్మొగంబునఁ
గడు దీనత దోఁపఁ, బలుకు గద్గదికమొయిన్
దడఁబడ, వెడవెడ నేడ్చుచుఁ
జెడిపోయితి మింక నేమి సెప్పుదు? ననుచున్ ॥ 49

క॥ ఇతఁ డేమి సెప్పునో యని
మతి గలఁగం దన్నుఁ జూచు మానినితోడం
బతి మృగయారతిఁ జని మృగ
పతివాతం బడియె నన్న పలుకు వచించెన్ ॥ 50

గీ॥ అట్లు వచింపంచు నా దురాఖ్యాయి పలుకు
లంత మందకమున్న, తా నంత మోడెఁ
జెలువ సుకుమారతర మైన జీవితంబు,
వృంతవిరహిత మైన క్రొవ్విరియు పోలె ॥ 51

చ॥ సకియలు మూర్ఛయో యని వెసం బఱతెంచెను సంగలోన, యు
ర్వికి డిగఁజాతె బల్విడుగుపేర్చిటున బడ్డ మనోజ్ఞపుష్పవ
ల్లికయునుబోలె హా! యిది యళీక మళీక మళీక మమ్మ న
మ్మకు మని వాఁడు గూయిడఁగ మానిని మే నిక నేమిసెప్పుదున్? 52

గీ॥ పెక్కు లుపచారములు సేసి పెద్దనడికి
మూర్ఛ గా దని ఱొమ్ములు మోదికొనుచు

నేడ్చుసకియలఁ జూచి వాఁ డేగ తేని
క య్యాసత్యఫలం బిట్టి దని వచింప ॥ 53

సీ॥ అచ్చట భూవిభుం డాఖేటరతి మాని
పటకుటీరమునఁ దల్పంబు సేరి
తనపంచియున్న వార్తకు ముందు రానున్న
పరిణామమున దృష్టిఁ బఱపి యుండి
జిత్త మొక్కుమ్మడిఁ జే నెట్టి కలఁచిన
తెఱఁగున లోలోనఁ ద్రిప్పికొనఁగ
నొం డెద్దియును దోప కొంటిమై నిట్టటు
లగుచుండ నెడమక న్నదరుటయును ॥

గీ॥ నడలి యే హితాహితార్థంబు లెట్లును
నెఱుఁగఁజాల కుందు రెల్లవారు
వాని మున్న యెఱిఁగి వాక్రుచ్చు నిజచేష్ట
నవయవములు జడము లయ్యు బళిరె ॥ 54

క॥ అని తలఁచుచు ఘనచింతా
జనితోద్వేగమున నిది భృశంబుగ నాచే
సిన యా దుర్మంత్రమునకు
ననుబంధముఁ దెలుపు చున్కి యని యెఱిఁగి మదిన్ ॥ 55

వ॥ అక్కాశిరాజపుత్రిమనోవృత్తంబు నరయుచు వెండియు నన్నరేశ్వ
రుం డాత్మగతంబున. 56

గీ॥ ఇందువదనకుఁ బ్రియవిరహితము లైన
ప్రాణములు వాయు టది తృణప్రాయ మనుచు
నసదృశప్రణయాకుల మైన హృదయ
మంతఁ గలిగిన దృఢనిశ్చయంబె యగును ॥ 57

గీ॥ కుటిలమతి నయి నేను తద్గుణమునంద
యొకమృషాదోష మూహించి యుందు నేని

యట్టి దుష్కర్మఫలము నా కనుభవింప
కకట ! తప్పదె యని యెంచు నవసరమున॥ 58

వ॥ అవ్వార్తాహరుం డొయ్య నొయ్యనం జనుదెంచి యొడలు కంపింప
బదంబులు గుదివడ నెట్టకేలకు నేకాంతంబునం దున్న యన్నరేశ్వ
రుం జేరి మ్రోల నిలిచి దేవా ! దేవి కని యర్ధోక్తియుంద వాక్స్తం
భంబు వహించిన నుద్విగ్నహృదయుం డై యవ్విభుం డోరీ ! దేవి
కేమయ్యె నని యడుగుటయు. 59

గీ॥ దేవ ! భవదాజ్ఞ యే శిరసావహించి
సముపదిష్టాభినయపురస్సరము గాఁగ
శ్వాపదాపాదితాపద్విషయ మ్మృషోక్తి
దేవి కెఱిఁగింప నని పల్కి తెరలిపడుచు॥ 60

క॥ నిట్టూర్చి వాఁడు గన్నీ
రుట్టిపడం దన్నుఁ జూచు చుండంగఁ గనుం
బెట్టిదపు గాలివీచిన
నట్టిటు వడు ద్రుమము నట్టు లై నృపుఁడంతఁ॥ 61

గీ॥ అకట మూర్ఛాతమిస్రమధ్యంబునందుఁ
బడియెనే ? దేవి మనసు చెప్పఁగద రన్న !
యనుచు మ్రోల్లోవ సూచుచు ద్వారబంధ
మానుకొని యున్న దేవి యున్నట్లె యుండ॥ 62

గీ॥ అని మఱియుఁ జెప్పఁబోయెడు నంతలోన
బాష్పగద్గదకంఠుఁ డై పార్థివుండు
కటకటా ! నేఁడు నాకు జగత్త్రయంబు
నంధకారాయితం బయ్యె నటర చెపుము॥ 63

వ॥ మఱి యేమి సెప్ప నుద్యుక్తుండ వయ్యెదవు నావుడు దేవా ! యేమి
సెప్పుదు ? నప్పుడు వెడలిసన్న యన్నిశ్వాసపవనంబులు మఱి తిరిగి
రావయ్యె ననుటయు నమ్మనుజేశ్వరుం డమ్మాటలకు నొల్లంబోయి

నేలం బడి వానిప్రయత్నంబునం గొంతవడికి నొక్కింత కలకదేరి
మఱియును. 64

గీ॥ అంబుజాతాయతాక్షి దేహంబునుండి
యకట! యూర్పులె వెలివోయె నంటి కాని
భర్తృహారిజీవలోకోత్సవములు విధిని
హతము లై పోయె ననవు గేహంబు విడిచి॥ 65

వ॥ అని పలికి మరల మూర్ఛాపరవశుం డై పుడమిం బడి పరిజనప్రయ
త్నంబునం బెద్దప్రొద్దునకు లబ్ధసంజ్ఞుం డై యవ్విభుండు వెండియు.

క॥ కలకంఠకంఠి యయ్యు
జ్వలగాత్రమునుండి యకట! చయ్యన నయ్యా
లలితవిలాసము లెవ్విధి
బలపల నై పోయె, నా యభాగ్యము కతనన్॥ 67

గీ॥ కటకటా! యెట్టు లట్టిక్రాఁగన్ను వాసి
తాదృశం బైన శుభవీక్షితంబు సనియె
నకట! యది యెట్టు లట్టి యాస్యంబువాసి
సమధురస్మితామృతవచస్సంగతి వోయె? 68

వ॥ అని తలంచికొని పలవించి యంత నుత్కంఠ వొడమిన నిప్పు డద్దేవి
యెచ్చట నున్న దని వాని నడిగిన నగరబహిఃప్రదేశంబునకుఁ గొని
పోవంబడు చుండఁ జూచితి నను తదుత్తరంబు వడసి సోద్వేగంబును
సఖేదంబునుం గా నతం డెట్లెట్లా! నా యీప్సితకల్పలత చితాదా
హసముచితయని యొకో బంధుజనుల యీ వ్యవసాయం బని చిత్త
విభ్రమంబునం బరిభ్రమించుచుఁ గ్రోధంబు వొడమినం గటకటా!
యిది యన్నెన్నడును సంభవింపం బోవదని వెండియు. 69

సీ॥ మత్స్యజాపిహిత యస్మత్తనూసహిత య
వ్వరగాత్రి తనులత వార కొట్టు
లం ద్వారిఁ బ్రో[illegible]మితోద్దామశిఖిశిఖం

చితయును నింధనాచితయు నైన
చిత కౌఁగిలింప సమ్మతి సేత యుచిత మా
నా? కిప్పు డప్పద్మనయన దాన
ప్రీతిమై స్నిగ్ధశిరీష కేసరశిఖా
మృదునిజాంగకపాలి మేలగించి॥

గీ॥ వేల్చు గావుత స్నేహాభివృద్ధ మైన
నాదు మదనాగ్నియందు విజ్ఞాన మెసఁగ
ననుచు వెస లేచి తేజిఁ దేఁ బనిచి యెక్కి
పయన మై పోయెఁ బితృవనప్రాంతమునకు। 70

వ॥ అట్లుపోవుటయుఁ దత్ప్రదేశంబున.

మహాస్రగ్ధర॥
కవిసెం జిత్యర్ధదగ్ధాంగక వికలశవాకర్షణోత్కర్షభా క్ష్వే
రవఫేత్కారారవాకర్ణనఘుటితిభ యోద్భ్రాంతదాక్షాయ్యపక్షో
ద్భవ వాతోద్ధూతభస్మోత్కరమును, నయనాంధంకృతిప్రోథనాసా
భ్యవకర్షోద్యద్గంధ చేతోవ్యథవిధిపటు ఘూమాంధకారవ్రజంబుల్॥ 71

వ॥ దాన నయ్యూరి శ్మశానవాటికయందు సెలంగి తోడన వారువంబు
డిగ్గనుఱికి యం దొక్కెడ బంధుపరివారపరివృతం బైన నిజేశ్వరీ
మృతకళేబరంబు గనుంగొని యక్కటా! మద్గృహేందిరమృతశరీరం
బున కిప్పు డిప్పాటు వాటిల్లెనే యని నెవ్వగఁ మూర్ఛిల్లి నేలఁబడి
కొంతవడికిం బరిజనకృతంబు లగు నుచితోపచారంబుల నల్లన లేచి
యచ్చటిబంధుజనం బెల్ల దన్నుం బరివేష్టింప నొక్కింతసేపు నిశ్చే
ష్టితుం డై యుండి మొగం బెగయించి వారలం జూచుచు వెండియు
న ప్పృథుండు. 72

చ॥ ప్రియుని మన్మృషామరణవార్త చెవిం బడి నంతమాత్రకుం
దృణసదృశంబుగాఁ దొఱఁగె దేహ, మహో! యిపు డాసరోజపేం
క్షణ తనువల్లి నిప్పగిదిఁ గన్నులఁ గాంచియుఁ, దన్నిరాశకా
రణముగ నైన, భర్తృహరిప్రాణము లేగక నిల్చెఁ. జూడుడీ। 73

వ॥ అనిపలికి యాకిత్తమొదలి నుద్దేశించి మఱియుఁ.

గీ॥ కటకటా! కుంకుమము సోకఁ గాంతిచెడుగు
నలరుదండలు వైఁబడ నలత నెంగు
శైశిరారాతపంపు స్పర్శమున నైనఁ
గందువారును, నీమేను కమలయన! 74

ఉ॥ ఆకట! యట్టి యి య్యెడలి కట్టె!, చితానిచితాగ్ద్రిదారున
మ్యకటరణాం, బుదగ్రదహనార్చిరుపానయనోపచారముం
జిక్కని బూదిపూతయును, చెన్నటిపెన్బగధూప మిట్లునా
కెక్కడ వ్రాసితో హతవిధీ! యిది సూచి సహించునుర్వ్యధీ॥ 75

క॥ అని యిట్లు పెక్కుతెఱఁగుల
జననాథుఁడు వగచు చుండఁ జనుదెంచి యశః
ఖని దేవతిలకుఁ డను నా
తనిమంత్రివరుండు వినయతత్పరమతి నై॥ 76

గీ॥ అమ్మహాత్మజ్ఞగుణరాజి యభినుతించి
దైవవిధి నైన పరిణామదశవచించి
భావికర్తవ్యమున దృష్టిఁ బఱపి దేవ!
యాశ్వసిల్లుఁడు, నా నిట్లు లనియె విభుఁడు॥ 77

ఉ॥ వేవరి యాశుభాంగి వెరువెంటని తానును జీవలోకముం
బాసి చనంగ దయ్య! నను భగ్నమనోరథు వీడి పోంటి యా
శ్వాసఁ, మిసీ! యసువ్రజము వారక దానిన కూడముట్టఁబో
నీసున నాగి దుష్టవిధి యేచుచు నున్నది యి త్తెఱఁగునన్॥ 78

సీ॥ అకట! యిం కెక్కడియాశ్వాస మేన యు
త్తెఱఁగునఁ బెనుఁగీడు దెచ్చికొంటి
నేన నాకయి పసిబూని కూపము ద్రవ్వి
కొని వీటఁడితనానఁ గూలిపడితి
నేన కాలాహియాస్యము వట్టి తెఱచి గ్ర

కుట్టన దాని ముద్దిడికొంటిఁ బ్రీతి
నేనకా దయమాలి యేపున ఖడ్గమం
కించి కుత్తుకఁ గత్తిరించికొంటి

గీ॥ నేన లోనఁ బరుండి యహీనదుర్వి
వేకపరిపాకమునఁ జిచ్చు వెట్టికొంటి
నింటివాకిటి కహహా ! యింక కెట్టు లొక్క
ఘోరదుఃఖంబు దప్పించికొందుఁ జెపుమ ! 79

చ॥ అనుటయు న య్యమాత్యవరుఁ డాత్మఁ గలంగియుఁ బ్రీతిమై తదా
ననమునఁ జూడ్కి నిల్పి జననాయక ! యిమ్మెయి దుఃఖహేతువుల్
ఘనతరలీల నున్నపుడ కాదె మహామహు లైనపెద్ద లె
ల్లను ధృతిబల్మిచే నవికలస్థితిఁ గాంచి సుఖింత్రు నావుడున్ ॥ 80

శా॥ నైర్గుణ్యం బొకఁ డైన నించుకయు న వ్వామాక్షియం దున్నచో
నాగం జాలక నెమ్మనం బిటు లొహో ! యేల పోనిత్తుఁ, ద
త్సౌగుణ్యం బణుమాత్ర మైన నితరస్థానంబునం గాంచు నా
శాగాథల్ గల వేని, యేమిటికి నా శ్వాసస్థితిం బొక్కెదన్ ॥ 81

వ॥ అని తనవచనంబుల కతం డుత్తరం బిచ్చుటయువది యట్టిద యగుం
గాక దేవా ! యాపదలయందు ధైర్యం బొక్కటియ యవలంబనం బ
గుట మీ రెఱుంగని యదియే ? యనిపలుకుచున్న య మ్మంత్రివరున
కన్నరవరుండు వెండియు. 82

గీ॥ అకట ! దైవోపహతుఁడ నైనట్టి నాకుఁ
గలిమి నీదృశవిప్రయోగము నెదిర్చి
యేయది ప్రతీకృగతిఁ బనిసేయఁ జాలు ?
నా తథావిధధైర్య మేలయ్య ! చెపుమ ॥ 83

క॥ అని యటు శవపోలాలో
కనకరుఁ డై తిరిగి చూచి కడు దీనత న
జ్జనవిభుఁడు వెఱ్ఱియెత్తిన
మనుజుఁడునుం బోలె నగుచు మఱి యిట్లనియెన్ ॥ 84

గీ॥ కడు నగాధంబు మనస్స్నేహజలధి యొందు
దేవి! యద్దాని పార మెఱ్ఱిగితివి నీవు
కటకటా! నేడు ఘోరవిఘ్నంబు దొడరి
యందు మునుగుచు మూర్ఛిల్లు చుందు నేను॥ 85

మ॥ కడుసంప్రీతి సనంగమంగళకలాకల్పంబ వై యుంటి వి
ప్పుడ నీ విప్పుడ హృద్విదారణవిధాస్ఫూర్తిం విడంబించె ది,
ప్పుడ సౌభాగ్య సుశ్రీకయుక్తి మదసమ్ముగ్ధుండ నై యుంటి, ని
ప్పుడ నిశ్శ్రీకత జీవకోటి కెడ మై పోతిం జుమీ యింతలోన్ ॥ 86

గీ॥ అనుచు నుద్వృత్తి నున్న య య్యధిపుఁ జేరి
దేవ! దేవికి హుతవహోదేశ మిమ్మ
టంచు బంధుజనంబు ప్రార్థించుట యును
వలదు వల దని యతఁడు తీవ్రముగఁ బలికె॥ 87

వ॥ అలుకవోడమి యాస్మృతిప్రసిద్ధ బగు నిష్కార్యంబున కెట్లు గడంగెద
రీబంధువు లని యామాత్యు సడిగిన నతండు దేవా! యేల యిట్టిని
ర్బంధంబు కోపం బుపసంహరింతం గదే యని సవినయవచనంబులం
బ్రార్థింప నప్పు డ మ్మహీవిభుండు. 88

గీ॥ దైవహతుఁడ నటంచు నన్నలఁగఁ ద్రోచి
కాంత నెమ్మేరు వహ్ని కర్పింతు రేని
హృదయసంరోధమున కోవ కేను నిపుడ
చితిఁ బ్రవేశింతు నిది సునిశ్చితము సుండు॥ 89

వ॥ అని ససంభ్రమోన్మాదంబుగాఁ జితాభిముఖుం డై పఱుగిడుచున్నం
గని చింతావ్యాకులితహృదయుం డైన య మ్మంత్రియు నతనితోడన
పఱుగిడి యత్యాహితం బొండు జరుగకుండం జూచుకొను చుండె
బంధుజనంబులును నెద్దియుం దోపక విషణ్ణహృదయు లై యూఱ
కుండి రివ్విధంబునం బ్రవృత్తం బైన యీ యుత్తమకావ్యంబు నుచితర
చనాప్రచురంబుగా.

క॥ సుబ్రహ్మణ్యకృపాభ్యుది
త బ్రాహ్మీవివిధవిలసితనిరస్తమనో
విభ్రమముఁ, డనుముల వేఁకట
సుబ్రహ్మణ్యుఁడు రచించె సుస్థిరఫణితిన్ । 91

అం దిది ప్రథమాంశంబు

ఓం-తత్ -సత్

శ్రీ శారదాయైనమః

భర్తృహరి నిర్వేదము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క॥ శృంగారరసప్రసరద
పాంగాలోకనకళాసమంచద్భ్రమరా
లింగనసుఖితాంగ! జితా
నంగా! శ్రీశైలమల్లికార్జునలింగా! 1

వ॥ దేవా! యవధరింపు మట్లు నిజకాంతానితాంతవిరహచింతా సమా
క్రాంతహృదయుండై చిత్తవిభ్రమంబు పొడమి తదుచితచేష్టాకలా
పంబునం బరిభ్రమించుచున్న యన్నరనాథు నాశ్వసించు నుపాయం
బొందు గానక దేవతిలకుం డను నమాత్యసత్తముండు తన్నేకాం
తంబునం బంచిన నొక్కయెడకుం బోయి వచ్చుచున్న యక్కంచుకి
తన మనంబున. 2

గీ॥ అతిజరాభారసన్నతం బైన యొడలు
స్వామిశోకభరంబున సడలువాఱఁ
పయిని దత్ప్రవికారసంభ్రమము నైన
నింక దీనికి నవలంబ మెద్ది గలదు॥ 3

క॥ అని వగచికొనుచు నచటికి
జనుఁదెంచి యమాత్యవరుని సన్నిధిఁ దా బో
యినపని తెఱంగు సెప్పుదు
నని యటునిటుసూడ నాతఁ డం దొకచోటన్॥ 4

క॥ మనసున మిథోనిరూఢ
ప్రణయగుణగ్రథనసుస్థిరం బయి యిటు ని
ల్చిన యీ మరణస్థాకర
తుని శోకం బెట్లు వెడలఁద్రోయం జనునో॥ 5

గీ॥ అనుచుఁ జింతించు చుండంగఁ గని యతండు
దనకు నవసర మిా నేకతంబునందు
దగ సమస్తంబు నెఱిగించి తరలె నంత
న య్యమాత్యుండు వోయెఁ గార్యాంతరమున ॥ 6

వ॥ అప్పు డమ్మహీకాంతుండు వెండియు న య్యండజయాన మృతకళే
బరంబుపయిం దృష్టి సారించి హా దేవి! కాశిరాజనందని! యెందుఁ బోయి
తని పలుకుచు- నిట్టూర్పులు గుడ బాష్పపూరితనయనుం డై- 7

చ॥ పరిణయిమృతిఁ విననదడవఁ బ్రాణము లీవు దొఱంగ నంగనా
గణము యశంబు వోయె ద్రిజగంబుల నొక్కట దాటి, యేను ని
ర్ఘృణత జుగుప్సితం బయిన యి య్యొడ లింకను బాయనేని యె
ట్లణపఁ గలాఁడ న య్యపజనాపయశఃపటుడిండిమధ్వనుల్ ॥ 8

గీ॥ కాన నిన్ను మదంకభాగమునఁ దాల్చి
యొడ లుదగ్రానలమున కాహుతి యొనర్చి
మగువ! మఱుమేన నీ యనుస్మరణవశత
నిన్నుఁ బడయుదు నిదె చూవె నిక్క మనుచు ॥ 9

వ॥ మనంబున నదియ నిశ్చయుంచికొని తదనురూపక్రియాకలాపంబునకు
సన్నద్ధుం డై యుండ న య్యవసరంబున. 10

గీ॥ ఓసి! గారాబుపిల్లక యోసి! నాదు
పెన్నిధానమ! నీ వెందుఁ జన్నదాన
వకట! పాపపుదైవంబ! వికటవృత్తి
నాదుపిల్లక నెడఁ బాప నాయ మటర ।

చ॥ అను నొక యార్తరావము రయంబున వీనులు సొచ్చినం గృపా
వననిధి య వ్విభుండు ననువంటి యభాగ్యతముం డెవండొ నె
మ్మనమున నార్తి సెంది ధృతిమాలి వగచ్చుచు నున్నవాఁడు సాం
త్వన ముచితంబు గాదె జనవల్లభుఁ డై సడిసన్న వానికిన్ ॥ 11

వ॥ అందును నీవృశం బైన దైవవిపర్యయంబున నంతిమశయ్యం బ్రా
పింపనున్న నరుం బోటివానికి నాత్రాణనం బను నీస్వర్గపాథేయం
బయాచితోపనతం బై చేకూరినం గ్రోసిచనం జన్నె? యని యన్నె
లవు పరికించి పోవుటయు నచ్చటం దొంటితెఱంగున. 12

గీ॥ ఓసి! గారాబుడిబ్బిక! రూసి! నాదు
పెన్నిధానము! నీ వెందుం జన్నదాన
వకట! పాపపుదైవంబ! వికటవృత్తి
నాదు డిబ్బిక నెడంబాప నాయ మాటర! 13

చ॥ అని విలపించుచున్న శిథిలావయవుం గనువృద్ధు జేగి నా
కృనిం గని యన్న రేంద్రుండు దనుకంప జనింపంగ నాశ్వసిల్లు మీ
యనఘ! యటన్న బాష్పవికలాక్షియుగం బెగయించి చూచి య
జ్జనపతితోడ దుఃఖవివశస్థితి దోపంగ నాతం డిట్లనున్ ॥ 14

గీ॥ ఏటి యాశ్వాస మింక నా కేటి బ్రిదుకు
నా యనేకగుణైకప్రణయిని బహువి
షయకరిభ్రమణాగ్రసంచారశీల
నాకు డిబ్బిక యిల్లు న వ్వబసి చనియె ॥ 25

క॥ అనుటయు జాలిం బడి యా
యన పేరియోవిషయ మొంత యల్పం బైనం
దను వీడి చన్న శోకిం
పని వాం డెవ్వండు దుఃఖపరతంత్రుం డై ॥ 16

వ॥ ఇంతమాత్రంబున కియ్యోగీంద్రున కిట్టి దుఃఖంబు వాటిల్లె నన్న నస్మా
దృశుల కీవృశం బగు నాపద్విషయంబునం జెప్ప నేల? యని తలం
చుచు నైన నుచితవచనంబుల నాశ్వాసింతు నని పూని వెండియు
నతనిం జూచి యోగీశ్వరా! యేల యింతమాత్రపు వస్తునాశంబున
కింత మరపిల్లెదు నావుడు నతండు. 17

గీ॥ అకట! నీ వెవ్వండవు నిష్ఠురాత్మకుండ
వట్లుకాదేని యేతద్గుణాలి మెఱుంగ

కిట్టు లాడెద వంచు శోకించుటయును
నాతఁ డేతద్గుణాలి యె య్యది యటన్న ॥ 18

గీ॥ ఎన్ని యని, వాని నే గణియింప నేర్తు,
నైన నొకకొన్ని సెప్పెద నవధరింపు
మయ్య! యని తద్గుణశ్రేణి యాకళించి
కొనుచు నున్నట్టు లుండి యి ట్లనియె నతఁడు ॥ 19

సీ॥ ప్రీతిమైఁ బిడక తేరికొనంగ నదె వచ్చు
నదె వచ్చుఁ జలిమంట కగ్గిఁ దేర
జలసమాహరణంబు సలుపంగ నదె వచ్చు
నదె వచ్చు భైక్ష్యపర్యటనమునకు
బికిరంపుఁగూడు డాచికొనంగ నదె వచ్చు
నదె వచ్చుఁ బయిమూత కావటింప
పచనక్రియకుఁ దా నుపకరింప నదె వచ్చు
నదె వచ్చుఁ గంచ మై యశనమునకు

గీ॥ లీల నదెవచ్చు నీరముల్ గ్రోలుపనికి
నలసి పవళింపఁ దలగడ కడియ వచ్చు
గటకటా! యింక నెట్టేయకప్పరను గాను
మాకు మాడిబ్బి తలఁపుల మానికంబు ॥ 20

వ॥ అని నిట్టూర్పులు పుచ్చుటయు నవ్విభుండు.

చ॥ అగు నగు నట్టకాకిలఁ బ్రియం బగు వస్తువునందుఁ దోఁచు నా
సుగుణము లిట్టి వట్టి వని చొప్పడఁ జెప్పఁ దరంబె యేరికిన్
జగమున నెల్లవారు విలసత్ప్రణయైకనిబద్ధబుద్ధు ల
ట్లగుట సుఖంబు లెల్లను బ్రియార్థగతంబుల వారి కెప్పుడున్ ॥ 21

వ॥ అయినను వశక్యప్రతీకారం బగు వస్తువినాశంబున కిట్టు లనుతపింపం
బోలునే? యనుటయు నయ్యోగివరుండు దీనాననుండై యయ్యో!
యేన యి ద్దాని నిర్మాణపాటవంబు పరీక్షింపం బూని నేలం బడ
వైచిన నిది యి ట్లయ్యె న ట్లగుటం జేసి నా సంతాపం బనన్యహారా
వంబు గావున ననివార్యమూపం బని కన్నీరు నించుటయు నతండు ॥ 22

చ॥ తన హృదయంబు దానఁ గనుఁ దల్లడ మందు యతీంద్రుఁ జూచి యి
ట్లనుఁ బ్రియవస్తుహాని యెటు లైన సహింప నశక్య మట్టిచోఁ
దన యవివేక మొక్కఁడ కతంబుగ న య్యది నష్ట మైన నె
వ్వని యసువుల్ శరీరమున వారక నిల్చు నిమేష మేనియున్॥ 23

వ॥ అని తన కన్నుంగవం గ్రమ్ము బాష్పజలమ్ము లల్ల నల్లనం దుడిచికొని
ధైర్యంబు వహించి యమ్యోగిం గాంచి వెండియు. 24

క॥ భగవతి భవితవ్యత యది
యగణితమహిమాఢ్య, ప్రియము నప్రియముం దా
ర్పగ దోర్పగఁ జాలు నన
ర్థగతిం బురుషుండు నిరపరాధియు చుమ్మీ! 25

వ॥ అనుటయు నతని య వ్వచనంబు లాకర్ణింపక య య్యాతి నిజభగ్న
భాండఖండంబు లెదం బెట్టికొని యెుక్కి మొగి వాపోవుచుండె న
మ్మహీమండలాఖండలుం డది సూచి మునీంద్రా! యేడువకుము
నీకింతకంటె నత్యధికతమంబు లైన మృణ్మయరజతమయహిరణ్మయ
పాత్రికలంగో నీ యిచ్చవచ్చిన దిచ్చెద శాంతింపు మనుటయు నతండు
కరపుటంబునం గ్గ్రపుటంబులు మూసికొని యిట్లనియె 26

గీ॥ పాపము శమించుఁ గాత మి ప్పాటి మంటి
కుండికయె పరిణతి నిట్టి ఘోరదుఃఖ
మావహింపంగ స్వర్ణాను లట్టె! నాకు
మఱియుఁ జెప్పెద విను మొక్క మాట నీకు॥ 27

మ॥ సమహాదోషమహాభ్రమిప్రజముఁ జాంచల్యోచ్ఛలద్భంగ ము
గ్రమదగ్రాహసముద్భటంబు భయనక్రక్రూర మా నీ యన
ర్థమహాబ్ధిం బడఁ ద్రోచి యుద్ధతవిపద్భ్రష్టాత్ముఁ గావించె న
ర్థము దా నల్పపదార్థ మయ్యును మహార్థం బేల మాబోంట్లకున్? 28

గీ॥ అదియుఁగా కింతకంటె మే లైనదాని
నిచ్చెద న టన్న మాట య దేటి మాట

చులుకఁ జేసితిగా కెందుఁ గలదె యిట్టి
ప్రకటబహుగుణసుభగ యిప్పాటి దిబ్బ ॥ 29

క॥ ఇది సుగభీరసువిస్తృత
యిది సుదృఢప్రకృతి యిది సుమృదుసుస్పర్శా
స్పద, యిది మనోహరాకృతి,
మదిఁ దలఁకఁగ నిట్టి దిబ్బ మహిలోఁ గలదే! 30

వ॥ అనుటయు సనిర్వేదంబుగా నతండు.

గీ॥ సులభములు సుగుణాధికంబులును నైన
యితరములు పెక్కులుండఁగా కేమి జగతిఁ
బ్రణయమునఁ జూచె! వస్తువిశ్వాసమునకు
నంత పోడమించు వాఁడెయు నేమైనఁ జేయు ॥ 31

క॥ ఇది యధికతరప్రియ మను
మది వస్తువు గుణవిశేషమహిమంబుఁ గను
టది మోహాధీనము స్నేహము
యది గుణసాపేక్ష మై యది గాదు సుమీ! 32

గీ॥ అనుటయును నాగి యోగి! ముగ్ధాత్మకుండ
కేవలస్నేహమూలంబు గా వగవకు
మిది సురక్షిత మై యుండు నేని నాకు
దేహపోషణకార్యంబు దీనికృతము ॥ 33

వ॥ అనుటయు మునీంద్రా! యిది యిప్పుడు వినష్టంబు గాకుండు నేని
యు నెంత కాల ముండం గలయది. 34

గీ॥ కల్పకోటినో, యటుగాక కల్పశతమో,
కల్పమో తదర్ధమో యుండఁ గలది యైనఁ
జేటునకుఁ గొంత శోకింపఁ జెల్లుఁ గాక
ద్విత్రిదివసస్థిరం బగు దీనికేల ॥ 35

క॥ వివిధవిపత్ప్రదమును దు
ర్భవమును నగు నొడలి పొందు పరికింపగ నీ
కవుట యది పాణిపొందం
బువులకు నయినట్లు ; కడువిమోహాకమవుట ॥ 36

వ॥ అట్లైనను లోకం బేల విప్రియంబు దొలంగ ప్రియంబు ననువర్తించెడు
ననుటయు నందులకు విభ్రమం బొక్కటియె కారణం బని యవ్వి
భుండు. 37

క॥ ఇవి యి మ్మెనికిహితవ
స్తువు లివ్వియవి తొలంగి పోక మనస్సహనాశ్రు
ద్భవకారి యను తలంపిది
వివేకవిరహితులౌ మనసు విభ్రమము సుమీ ! 38

క॥ అనఘ ! ప్రియవిషయసౌఖ్యవ
నునుకుం దొలుదొల్త నెంత మురిసెనొ తుదిం ద
ద్వ్యపాతంబున కంతయు
పెనువగలం బొగులు దాని ప్రియ మేమిరినో ॥ 39

గీ॥ అప్రియము రాం చేత సుఖాతిశయము
శోకమే బరమాహ్లాదము ఘటించు
వెనుక ముందను భేదంబు విడువ ప్రియము
నప్రియంబును నగుట మోహజము సువ్వె ॥ 40

వ॥ అని యన్నరేంద్రుండు సెప్పిన నయ్యోగి యది యట్టిద యగుట
నేనును నెఱుంగుదు నైనను నా హృదయం బప్రతీకారపరితాపంబు
గా దురపిల్లెడు నావుడు దత్ప్రతీకారసాధనం బగు వస్తువిచారం బను
నిప్పరమోపాయం బెఱింగియు దాని వినియోగంబునం దసమర్థుండ
నన్న నొండు ప్రతీకారం బెద్ది యుండు నని పలికె నందుల కతండు. 41

గీ॥ కాన మరణమె తత్ప్రతీకార మట్టు
లగుట నిద్దాని హృదయంబునందు దాల్చి
యసువులు దొఱంగి యపలి జన్మాంతరంబు
నందు నేతత్సనాథుండ నగుదు నేను ॥ 42

వ॥ అనినం బిన్ననటినవ్వు నెమ్మొగమునం దాలిర్పంగ న
జ్జనవాథుండు మునుం గనుంగొని యిదే సంసారమూలంబు వాం
ఛను నమ్మోహము దాని సంతతవిలాసంబుల్ గదా! దుఃఖముల్
వినవే నావుడుం జెప్ప నవ్వి యతం డుర్వీనాథుతో నిట్లనున్ ॥ 43

గీ॥ మూర్ఖుని పరోపదేశవిస్ఫూర్తి యుఃంగ
నిదియ కాం జెప్పంగురు బుధు లెల్ల దెసల
దీప నత్యతమోనివృత్తి యగు నత్య
పటుతమిస్రావరుద్ధదీపమునం బోలె ॥ 44

వ॥ అనుటయు న వ్విభుండు స్వవైలక్ష్యంబుగా నధోముఖుం డై యెద్ది
యేని తలంచుకొను చుండ న య్యోగీంద్రుండు రాజా! యేమి చిం
తించెదవు నావుడు మహాత్మా! చింతింప నొం డెద్ది గలదు. నా స్వ
వాక్యంబులన నాకి ట్లుపదేశించి శోకాపనోదనంబు సేసిన మీ య
సాధారణప్రభావంబు దలంచి కొను చున్న వాండ నవుటయు. 45

సీ॥ అగు నది యట్టిద యవనీశ! యేము
విం ధ్యాలివాసినీదేవి నఖిలవంద్యం
జూడంగం బోయి వచ్చుచు నిట్టు లున్న ని
న్గని సత్త్వసులభ మగు కరుణాకతన
యుష్మదేతత్ప్రబోధోన్మీలనము సేసి
నారము నావుడు నరవరుండు
ప్రకటపరిభావు లీరలు సిద్ధవరు లైన
గోరక్షనాథు లౌకో యటన్న

గీ॥ నతము నీ చెప్పినట్ల యూ ననుడు ప్రేమ
పీతిం జూచుచు నే నుద్ధరింపం బడితిం
బరగ నట్టి మహాంధకూపంబు నుండి
యనుచుం దత్పాదపద్మంబు లందుం బడియె! 46

గీ॥ అతని శేవ నత్తై న య్యోగివరుం డంత
ప్రొముక్కుంగేలు ఫాలమున ఘటించి

యింక నెన్నఁటికిని నిట్టిమోహము నొంద
కుండఁ దెలుపుఁ డనియె నుర్వివిభుఁడు॥ 47

వ॥ అనుటయు న య్యోగీంద్రుండు. 48

క॥ ఏ నింకఁ జెప్ప నేల మ
హీనాయక! చెప్పఁదగిన దెల్లను దగ నీ
మానసమునంద దోఁచె, న
నూనోద్బోధుండ వైతి వోహో యనుచున్ ॥ 49

సీ॥ భవితవ్యతయు చాల బలవంతురా లంటి
వఖిలంబుఁ దత్పరాయత్త మంటి
స్నేహ మన్నదియె వ్యామోహవిభ్రమ మంటి
సకలవస్తుచయంబు క్షణిక మంటి
ప్రియాప్రియముల నిర్ణయము మానసత యంటి
వాడబిజంజాటకం బుత్త దంటి
వస్తుతత్త్వ మెఱింగి వగచు టజ్ఞత యంటి
మోహంబు సంసారమూల మంటి

గీ॥ వరయు మాలిన్మృతికి నాత్మదోషమునకు
నెద్ది కతము? స్నేహ మేల కలిగె?
వస్తుతత్త్వ మేమి? వసుధఁ బ్రియం బెట్టి?
దోడ లదెంత దాని కడలు టెంత॥ 50

ఉ॥ తాన సుఖంబు నాఁ జను పదార్థము, దీని నెఱుంగమిం బరా
ధీనముగాఁ దలంచి సుఖతృష్ణ సుదుఃఖదమున్ సుఖభ్రమ
స్థానము లైన వేఱొక పదార్థము గోరి సతంబుఁ దత్కృత
గ్లానికి నోర్చుచుం దదుపలబ్ధికిఁ జేయుదు రెల్ల యత్నముల్॥ 51

గీ॥ ఇంత సేసియుఁ బడయర యేని వారి
దుఃఖమున కెంతు నవధియు తోఁప దొక్క-
వేళఁ బడసిన నది మనోవిభ్రమంబ
కాని దాన సుఖం బెందుఁ గానరాదు॥ 52

క॥ ఐన సుఖప్రభవము వోవమి
దానం దన కగు ఫలంబు దాత్మ్యముగ దెం
దానం దలంచుచు బ్రియతా
ధ్యానంబునం దవిలి కడు వెతలు వడు చుందుర్ । 53

గీ॥ అదియ మాయ యనంబడు నాదిశక్తి
యది యనాదియు సాంతయు నై చెలంగు
దాని కంతంబు తత్త్వసందర్శనమున
దాన నది వోవుం దివియుచేం దమము వోలె ॥ 54

క॥ ప్రియ మిట్టిద యని తోచినం
బ్రియతామతి దనకుం దాన పెల్లుగురి చను ని
శ్చయ మిట్టిద యయ్యును విను
మయమహీశా ! యీయుపాయ మలవడ కున్నన్ ॥ 55

గీ॥ కొండవయుపాయ మింక నొక్కండు గలదు
ధారుణీశ్వర ! వస్తువిచార మనగం
నదియ నది మధ్యమోపాయ మనంగం జరగు
తోలువెరవుకంటె నిది కొంత సులభ మగును ॥ 56

చ॥ ప్రియ మని యాచుచుం బుంగనుం బ్రీతిం బ్రయత్నము సేయు నప్పుం ద
జ్జయముం బొంగు నప్పు విలసద్గతిం దాన సుఖించునప్పు ని
ర్ణయముగం దద్గుణావళి మనంబున మెచ్చెడు నప్డు వాని ని
ర్భయవిషయప్రవృత్తులకు బక్కున నవ్వుం గృతాంతుం డప్పుడున్ ॥57

గీ॥ అధిప ! సంయోగములు వియోగాంతములు స
ముచ్ఛ్రయము లెల్లం బతనాంతములు దలంప
వనయము క్షయాంతములు నిచయములు జీవి
తములు మరణాంతములు వస్తుతత్త్వ మిదియె ॥ 58

వ॥ అని యి య్యుపాయంబు నేర్చిన పెద్దలువస్తువుల సంయోగవియోగాది రూపంబు లగు నవస్థావిశేషంబుల నప్రమత్తులై వర్తింతురు। మఱియు నీచెప్పినట్లు. 59

క॥ అతిబలవతి యగు భవిత
వ్యత యెంతకు నైన నేర్చు నటుగాన స్వయం
కృతపరకృతముల భేదము
మతిఁ దలఁపరు ప్రియవినాశమార్గమున బుధుల్॥ 60

గీ॥ అధిప! మూఁడవమార్గ మే మన్న వినుము
ప్రియువినాశంబు లం దది పెంపుసేయు
స్నేహవశమునఁ బొడము సమ్మోహ ముడిగి
వస్తుశోషంబు లరయంగ వలయు దాన॥ 61

క॥ వినుము వియోగవినాశము
లను నిద్దోషములె కాక యఖిలార్థములం
దును బాహ్యార్థసము
జ్జనకత్వం బనెడు కీను సమ మై యుండున్॥ 62

గీ॥ దాని నెఱుఁగు నేని దగులంబు వొడమదు
భోక్త కెప్పు డరుది ఘష్టు చుఁడు
దాన దక్ష్వనాశ మైనను గలకఁ జే
యంగఁ జాల దిది యథార్థ మధిప! 63

క॥ ఫువుబోఁడి నీదు మరణ
శ్రవణమునన చావ నేల సతి పతిసేవా
ప్రవణమతిఁ బ్రదికి యతఁడు త
నువుఁ దొఱగిన ధర్మ మను మనోభావమునన్॥ 64

గీ॥ చిచ్చుతికి భర్తృసహగతిశ్రీ దలిర్ప
లీల స్వర్లోకసుఖ మందఁ బోలు గాక
భోగవైరస్య భావనాస్ఫురణఁ జేసి
ప్రాణములు తక్షణమునఁ గోల్పడగ నేల॥ 65

క॥ విరహాగ్ని యుండ నేటికిఁ
దరుణి చితానలము సొచ్చి తనువుఁ దొఱగ, ని

ర్భరభర్తృప్రణయసిరం
తర లగుచెలుల కిది యనుచితం బనదె నృపా! 66

గీ॥ పేరిమ యని దాని కొక పెద్దపేరు వెట్టి
తత్పరీక్షకుఁ గడఁగి యీ తప్పు సేసి
తది యొక మహాగుణం బెట్టు లయ్యె? దాని
కలిమిఁ బరికింప నే లింత యులుకు సెపుము॥ 67

క॥ అతిసుభగాకృతి వత్స్యా
ధృతఘూవామదననున్వితాత్ముఁడ వతనీ
పతివి చతురుఁడ వమ్మద
వతి నీ విరహంబున కోరువమి యొక ఘనమే॥ 68

చ॥ ఘనతరకామవిప్లవము కాక మహాప్రణయంబటంచు నీ
కనిన గుణంబు వే ఘోకదు గగ్గిఁ జెప్పుము విందమింతనూ
త్రన చెలి నంతనేసితి కదా! మది దానిని కాదె నిష్ప్రియో
జనముగఁ దబ్బితాగ్నికి వెసం జను వీఁ గమకించి తిమ్మొయిర్॥ 69

చ॥ పరమదరిద్రుఁ డైనను గృహారహితుం డయినం బరాంగనా
పరవశచిత్తుఁ డైనను నపండితుఁ డైనను లోభి యైన నా
తురుఁ డయినన్ సమస్తజనదూషితుఁ డైనను నోర్చి యే కృశో
దరి పతిభక్తితన్మయతఁ దా నతనిన్ సతతంబు గొల్చుచున్॥ 70

క॥ తనకంటె మున్న మరణిం
చినఁ దన విధి యనెడు నేకచిత్తంబున వా
నిన యనుగమించు నవ్వని
తన కాదె బుధుల్ పతివ్రత యటంద్రు మహిన్॥ 71

గీ॥ వ్రతము నా నెంచు ధర్మైకరతిని విహిత
కృత్యములయందు బహువిధక్లేశములకు
సైచి యప్పని నెరవేర్చు సరణి గాని
స్మరకరాహతి కోర్వక నమయు టగునె॥ 72

వ॥ కావున నీకు నీ ప్రోయాలి యెడం దోచిన గుణవిశేషంబులు మా
ర్గమాత్రవిలక్షితంబులు గాని పాతివ్రత్యఫలభూతంబులు గానేరవని
మఱియు నరేంద్రా! యిప్పు డుత్కటదుఃఖాభిషంగ లాంగలావకృ
ష్టం బై వస్తువివేకరసానసేక సంపన్నం బగు నీ హృదయక్షేత్రంబు
విజ్ఞానబీజావాపంబున కెంత యేనియుం దగి యున్నయది వినుమని. 73

శా॥ క్రన్నం బ్రోన్నతశక్తిం బో విడుము సంకల్పంబు సంకల్పని
ష్పన్నం బి న్నిబిడార్థ్యహేతు వగు సంసారం బాగిం బోవు నా
సన్న్యాసంబునఁ బొందఁ గంటు మనుజేశా! దేశకాలానవ
చ్ఛిన్నాద్వైతసుఖాత్మకం బయిన సచ్చిద్వస్తుతత్త్వంబు వా॥ 74

క॥ సుమహితభక్తిభరంబున
శమివరు పాదముల కెఱఁగి జనపతి మునిస
త్తమ! యాశాపరిపర్యా
యము లగు సంకల్పములు నిరస్తము లయ్యెన్॥ 75

మ॥ ముకులీభావము బొందు టాదిగ నిజామోదంబు సమ్మోహదా
యక మెంతేని స్వఫలోపభోగము నిపాతాపాదకం బబ్బయా
సకలతృష్ణావిషవల్లరీవితతిం గ్రన్నం త్వత్ప్రసాదంబుచే
సకలంకక్రియఁ ద్రెంపఁ గంటి నిక ముక్తావస్థ నా నెట్టిదో॥ 76

వ॥ మీ నుడివిన యా తత్త్వచింతనంబు సేయు విధం బెట్టిది నావుడు న
మ్మునీంద్రుండు. 77

గీ॥ విషయసంహతి నుండి తివిచి మనంబు
శూన్యమునఁ బొందుపఱుపు మశూన్యబుద్ధి
స్వప్రకాశంబు నిరతిశయప్రమోద
రూపమును నై వెలుంగు నీ రూపుఁ గందు॥ 78

చ॥ అనుటయు నట్ల కాక మహితాత్మక! మీ యుపదేశముల్ మనం
బున మననంబు సేసికొనఁ బోయెద నల్లదె కానవచ్చు ని
ర్జనవనవాటి కంచు నృపసత్తముఁ డేగుచు నుండ సిద్ధుఁ డ
జ్జనపతిపజ్జఁ బోయె గుణశాలిని శిష్యు గురుండు వీడునే॥ 79

వ॥ అది యంతయు నెఱింగి దేవతిలకుం డహా! యి య్యోగీంద్రుండు మంత్రోపదేశంబు రిత్త సేయక నిమిషమాత్రంబున నరేంద్రుం డేర్చి శ్మశానవాటికిం బాపి నన వాటం జేర్చినవాడు నేనును నటం బోయి యనంతరకరణీయంబునకుం బ్రయత్నించెదం గాక యని. 80

గీ॥ ఉపవనంబున కేగి య య్యోగివరుని
గూడి యం దొకచోటం దాం గూరుచుండి
నిశ్చలధ్యానకలనావినిష్ఠితాత్ముం
డైన య న్నరనాయకు నచటం గాంచి॥ 81

సీ॥ పటుశక్తిం గుదియింపం బడు చున్న ఘనశోక
జలధితరంగసంచయము నట్లు
బహిరింద్రియశ్రేణి పరగు చున్నని యచం
చలవృత్తి నొంతయు సంఘటిల్ల
నదియు య త్తెరు వెవ్వం డటిశోకదావపా
వకశిఖాసంప్రదీపితవిభావ
భాజనస్థితి నించు బహిరింద్రియశ్రేణిం
దగనిరోధంపక ధరణి నెంచు

గీ॥ నల్ప మైనను నిర్వేగ మందం గలండు
శాంతుం డగు నింక నృపుం డేల నాలోచింప
నరుచు నటం జేరి యొకచోట నధిపు నెగట
నవినయుంబుగ నుండె నా సచివరుండు॥ 82

వ॥ అప్పు డ న్నరపతి సిద్ధపతిం జూచి దేవా! యనిర్వచనీయం బగు విజ్ఞానసుఖాస్వాదం బొం దుదయించు చున్నది నావుడు నదియు య భ్యాసపాటవంబునం బూర్ణానందరూపం బై నిలువం గలయది తత్సాధనం బగు నష్టాంగహఠయోగంబును సముచితంబున నుపదేశింతు నని య మ్మహాత్ముండు నుడివిన మహాప్రసాదం బిది యంతయు వరంబ కాక యని య వ్విభుం డూఱకుండె న య్యనసరంబున॥ 83

గీ॥ వసుమతీశ్వరుం డీ సిద్ధవరుని వలన
శాంతిసుఖ మందు చున్నాండు నరుయ యిదియె

యని యమాత్యుండు నృపుఁ జూచి యధిప! దేవి
కగ్నిసంస్కారమున కింక నానతిందు ॥ 84

గీ॥ అనుట యును నది వినియును వినని యట్ల
యధిపుఁ డుడుగక వెండియు నట్ల యడుగఁ
జిఱునగవు నెమ్మొగంబునఁ జెంగలింప
నవసరంబు వ్యతిక్రాంత మయ్యె ననుచు ॥ 85

ఉ॥ ఆ మమకార మున్న సమయంబున మంత్రివి నీవు మాకు; నీ
కేనును నానతీ గల మహీశుల మంతియ కాని సద్గురు
శ్రీమహిమోపలబ్ధశుభసిద్ధిసమగ్రుల మైతి మిప్పు త
త్కామమహావిమోహతరుకాండము కూలి వేళ్లతోఁ బడెన్ 86

క॥ కావున నాజ్ఞాపనవిధి
కీవ యొడయఁ డగుదు వొల్ల వేనియును భవ
ద్భావరపుత్రుం డొడయుఁడు
నా విని యమ్మంత్రి మునిజనప్రభుతోడన్ ॥ 87

గీ॥ సంయమీంద్ర! కాలసర్పదంశనమునఁ
దేలువిసము వెడలఁ దీయఁ దగునె
యనుచు వగపు దోప నాఁడినఁ గని సిద్ధ
వరుఁడు పలుకు మంత్రివరునితోడ ॥ 88

క॥ నను దూర నేల యిమ్మెయి
ననఘా! పతిశోకసులభ మగు నిర్వేదం
బున నున్నవాఁడ నే ని
న్ననువర్తించెద మరల్పు మయ్య చతురతన్ ॥ 89

ఉ॥ నావుడు జేని జూచి నరనాయక! మున్నవనీతసంనిభం
బై విపులోగ్రతేజము సమృద్ధతఁ జక్కఁగఁ గాచి పాకసం
భావన సూకసంకలనభంగిఁ దలిర్పఁగఁ గూర్చికొన్న మో
దావహరాజ్యమాజ్యముక్రియన్ రుచియింపక యున్నె జేనికిన్ ॥ 90

గీ॥ అనుటయు నృపాలుఁ డ య్యమాత్యవరుఁ జూచి
సరసదరహాసరేఖ యాస్యమున వెలయ
మున్న చెప్పితి విను మంత్రిముఖ్య! యట్టి
యవసరంబు వ్యతిక్రాంత మయ్యె ననుచు ॥ 91

శా॥ కాలవ్యాల విషానలోగ్రవటుదుఃఖాపాది దోషజ్వర
జ్వాలా తీవ్రవికారవాంతిజనిగ్రశాంతిం గడుం దూలి యి
ట్లోలిం భుక్తవిపాకదోషశమనోద్యోగంబు మై నున్న నా
కేలా మధ్వభిఘారితాజ్యసదృశం బీరాజ్య మిం వయ్యెడిన్ ॥ 92

క॥ అనిన విని దేవశీలకుం
డఃఘూ! నిజభుజసమార్జితానూనమహీ
ధన మైన మానసావ
ర్జన మొనరింపంగ నేల చాలదనవుడున్ ॥ 93

గీ॥ ప్రాణిపీడనమునందన్నుఁ బడయ వలయుఁ
బ్రాణములు నొవ్వఁ బిదపఁ గాపాడ వలయుఁ
బ్రాణసంకటకారి యల్పవ్యయంబు,
నర్థము స్వనాశమునఁ బ్రాణహాని సేయు ॥ 94

క॥ అర్థ మనర్థం బనుట య
థార్థము సుఖ మొక్క లేశ మైనను లేద
య్యర్థసమర్థత గల యక
తార్థునకుం బుత్రుఁడును భయదశత్రుఁ డగున్ ॥ 95

క॥ అనుటయు నకట! యిస్సీ
యనితర సంప్రార్థితంబు నరయ నధన్యం
బును నగు నైర్ధన్యము నెడ
జనవర! బహుమానదృష్టి ననునే యనుచున్ ॥ 96

వ॥ అ య్యమాత్యుండు పలికిన నమ్మహీవిభుండు వెండియు ని ట్లనియె॥ 97

చ॥ పరిజన మానసేయదు నృపాలురతోఁ బగ రాదు శంకయుం
బొరయదు దొంగకై యడలిపోఁ బని యుండ దధన్యమట్టి పే
దరికము ధన్యమట్టి ధనితాస్ఫురణం బగుఁ గాక యా తటి
త్తరలసుఖైకలోలుర పథం బది మాకు రుచింప దియ్యెడన్ । 98

వ॥ అనిన విని య మ్మంత్రివరుండు దేవా! సుఖోపనత యై యెల్లతెఱం
గుల హృదయామోదిని యై యున్న యి మ్మేదిని ని ట్లవమానింపం
దగునే యనవుడు న వ్విభుండు. 99

సీ॥ అసదృశౌదార్యవీర్యార్జవలావణ్య
కలన నెంతయుఁ బ్రీతిఁ గడలుకొలిపి
దీర్ఘకాలానురక్తి దలిర్పఁ గానెలి
కడసన్న తొంటి య ప్పాకమితేండ్ల
నక్కట! యల్పభుక్త్యాపరక్తులఁ బోలె
వెనువెంట నప్పుడ విస్మరించు
జనవాక్ఫలమున నుత్సంగసంశ్రితుఁ డైన
దయితు నేనియును నిర్దయతఁ దెగడు ॥

గీ॥ వారకాంతయు పోలె ని వ్వసుధ యేష్య
దేష్యదభినవరమణాగమేచ్ఛఁ జూపు
నెలమి నను బహుమానించు నేని దీనిఁ
బరగ నే నేల యిబ్బంగిఁ బరిభవింతు । 100

ఉ॥ ఇంచుక మెచ్చ దిప్పుడగు నెంత భరింపడి ప్రోచు చున్న ద్వే
షించుఁ బ్రవల్గదశ్వఖురసీరవిదారణు లైన వీరులం,
గొంచ కనిం బ్రియాసువులఁ గోలుపడుం దన కై యెవండు, త
త్ప్రాంచిత దేహరక్తపటుధారలు గ్రోలి సుఖించు నిచ్చలున్ । 101

క॥ నావును భూవరుఁ గనుఁగొని
దేవతిలకుఁ డధిప! భూపతిపదం బిది సం
భావితబహుజన్మార్జిత
పావనకర్మఫల మేల పాసెద వనుడున్ । 102

ఉ॥ భూపతి యన్న రోగములు వోవు భయంపడి, దర్పవహ్నిసం
తాపముచేత శోకములు దవ్వు దొలంగవు, రాక యుండ వే
యాపదలున్, గృతాంతుఁడు మహాప్రభు డీతఁడటంచుఁ బ్రాణముల్
వాప నశక్తుఁ డై చనఁడు, పార్థివతామద మింక నేటికిన్ ॥ 103

క॥ అనుటయు మిముఁ గని యిమ్మై
వనటం గడు నేఁడు బంధువర్గము విడువం
జనునె నరనాథ యను నా
తని మోమునఁ జూడ్కి నిలిపి ధరణీపుఁ డనియెన్ । 104

క॥ పరమాప్తు లైన చుట్టలు
పరలోకప్రవణుఁ జూచి పరిణామమునం
బరమాహ్లాదము నెందుచు
రరయం దదితరుల చంద మది యెట్లన్నన్ ॥ 105

చ॥ మనమున నుల్లసిల్లుచు సముద్గతిం బలవింత్రు నాశనం
బునకు, బరివృద్ధికిం గడుఁ బ్రమోదము సూపుదు రాత్మఁ గ్రుళ్లుచున్,
ఘనతరసంపదన్ బహుసుఖంబులఁ దేలుచుఁ దిట్టుకొందు, రి
జ్జనములు చుట్టలైన నిఁక శత్రువు లెవ్వరు ? చూచి చెప్పుమా॥ 106

వ॥ అనినం దేవా ! యట్లైనఁ దాదృశు లగు నాబంధువులచేత నేనియుం బరులచేత నేనియు నియ్యవని యాక్రమింపంబడున యేని నెట్లు సహింపఁ దగు ననుటయు. 107

ఉ॥ వీరు మదీయు లేను మఱి వీరల వాఁడ నటంచు మూఢు లై
యారసి పుత్రబంధుహితాహితభేదము సూపు చుందు రె
వ్వారును దాదృశభ్రమము వాసె నిఁ కేరికిఁ బోయె నేమి యి
ద్ధారుణి పాపకారిణి వృథావ్యథఁ జెందదు నామనంబు నాన్ । 108

క॥ దేవతిలకుండు వెండియు । దేవీ! యో రాజ్యలక్ష్మి తెగితివె యకటా!
నీ వని వాపోవుటయును। భూవరుఁ డెలనగవు వదనమున బొలుపారన్ ॥109

సీ॥ కాలకూటకటుత్వకలనఁ గైకొనెఁ గాని
యమృతంపు మధురిమ నంటికొనదు
సలిలక్షరద్రూప మలవరించెన కాని
సురగరుత్యాగవైఖరి గ్రహింప
దావాగ్ని వేఁడిమి నభ్యసించెన కాని
యిందుశీతలభావ మందికొనదు
కల్లోలచపలతాగరిమఁ గాంచెన కాని
చింతామణిస్థైర్యసిద్ధిఁ గనదు॥

గీ॥ బహుదురర్థానుబంధిని, పాపమూర్తి
తెగినఁ దెగ నిమ్ము లచ్చికై వగవ నేల
యని పలికి వేఁడి యిట్లను నయ్యమాత్య
వరుని మొగమునఁ జూపులు నెరసికొనఁగ । 110

సీ॥ నహుషుండు స్వారాజ్యమహిమంబు గోల్పోయి
యొక కొండచిలువ యై యుర్విఁ బడెను
జైవాతృకుఁడు నిజాచార్యు దార గ్రహించి
సంతతక్షయబాధ సమసిపోయె
నింద్రుండు గౌతము నిల్లాలి కాశించి
యొడలెల్ల యోనులై పుడమిఁ దొలఁగెఁ
బలి విష్టపత్రయోజ్జ్వలవిభూతి వహించి
తెమలి పాతాళమూలమునఁ దెరలె

గీ॥ నిందలును సంకటములుం దివ్వెడంగు
టింతి యుండఁ గదా! పార మెఱుఁగలేక
ప్రకటసంసారజలధివీచికలఁ జిక్కి
చిక్కువడి పోయి రింకేమి సెప్ప వలయు । 111

ఉ॥ అనిన౯ దైవతపూజనాకలనసాధ్యస్వర్గసౌఖ్యైకసా
ధన మీరాజ్యరమాకటాక్ష మనిన౯ దానా! సదర్థానుబం
ధిని గాకుండెనుఁ బార్థివేందిర ధరిత్రీనాథ నా నాతఁడి
ట్లను నమ్మంత్రివరుం గనుంగొని సముద్యత్సారవాచాస్ఫూర్తి౯ । 112

గీ॥ అనఘ ! భగవంతుఁ డైన నారాయణుండు
సచ్చిదవబోధమాత్రస్వరూపియుండు
సర్వభూతాధివాసి విశ్వమయుఁ డాతఁ
డలర వేల్పుల గొడవ యే లయ్య మనకు ॥ 113

సీ॥ వలచి కోర్కులు దీర్ప వెలివోని మగ డుండఁ
విటులకై పొరుగిండ్లు వెదుక నేల ?
జ్వలదుగ్రతేజుఁ డై పొలుచు పావకుఁడుండ
వెడమిఁడుంగురులకై యదర నేల ?
పండువెన్నెల లెందుఁ గాయు చందురుఁ డుండ
మినుకుఁబుర్వులకు నై మిడుక నేల ?
కదలొత్తి పాఱు గంగాప్రవాహం బుండ
ముఱికిగుంటలకుఁ బట్టుక నేల ?

గీ॥ యమృతరస ముండ మందుల కరయ నేల ?
రాచసిరు లుండ మొదుకు లేరంగ నేల ?
యాత్మ యై లోన నిలిచి నారాయణుండు
వెలుగు చుండంగ వేల్పులఁ గొలువ నేల 114

వ॥ అనుటయు నద్దేవతిలకుం డ వ్విభుం జూచి దేవా ! అది యట్టిద య
గుం గాక! యట్లైనను, జవ్వనంబున నుపభుక్తవిషయుండ నై తనిసి
యవ్వల వితృష్ణుండ నగుదు నేనియు ని వ్విజ్ఞానంబు సార్థకంబున కొ
క్కింత కార్యకారి యయ్యెడుం గాదె నావుడు, వెండియు న వ్విభుం
డి ట్లనియె ॥ 115

క॥ ఉపభుక్తవిషయుఁ డను నది
విపరీతక్రమము సేత వెర వ ట్లగుటన్
నృపసచివ ! విషయతతిచే
నుపభుక్తుం డనుము మనుజు నుజ్వలఫణితిన్ ॥ 116

గీ॥ విషయవితతి ననుభవించు చున్నాఁడ నే
నని మతిభ్రమమున నాడు మనుజుఁ

దదియ నిక్క మైన నవ్విషయేచ్ఛయ
వ్విషయసిద్ధిపిదవ వీగిల కున్న ॥ 117

గీ॥ అట్టు లగుటఁ జెఱకు నట్టు ల విషయముల్
పీ్రితి నరుని బీల్చి పిప్పి చేసి
తనిసి వార్ధకమునఁ దా బెండువఁ జూచి
విరసబుద్ధిఁ దాము వడలి పోవు ॥ 118

వ॥ మఱియును.

గీ॥ అజయు నజము ననుట యాకారకృతభేద
కలనఁ గాని యొండు గాని యట్లు
విషము విషయ మనెడు పేర్పాటు జనమృషా
కల్పితంబ కాని కాదు నిజము ॥ 119

వ॥ వార్ధకంబున విత్పృష్ణుఁడ వైనం జాలు నని యుపదేశించితి వదియు
నుం జెప్పెద వినుము. 120

ఉ॥ పాపపుఁదృష్ణయెల్ల నెలఁబ్రాయమునన్ వెడలింపరానిచో
నోపిక పట్టి యెంత శ్రమ మొందిన నవ్వల వీడి పోవ దు
ద్దీపనకారిచున్వై భువిఁ దృష్ణకు వార్ధక మట్లు గానఁ దా
నేపున దాని నాపయ జయింతు వ టన్నది వట్టిదే సుమీ ! 121

సీ॥ దంతపంక్తికిఁ గల దార్ఢ్యంబుఁ జికురసం
పదకుఁ బ్రాపగు తమోమలినరేఖ
తనరు కన్దోయి తత్తద్గ్రాహకత్వంబుఁ
దనువున కున్న యత్తరుణిమంబు
వాయుష్యమునకు నిం పగు దీర్ఘభావంబు
ననువానిఁ, పటుజరావ్యాధి కతనఁ
బరిభూత మైన యా ప్రాణికిఁ గలవాని,
నకరణస్థితిని నల్లాఁడువాని,

గీ॥ నా తపగ్గవిభూతి నొప్పారువాని
నవదృశోత్సాహకలనఁ దా నావరించి
పావపుందృష్ణ సంతోషభరిత యగుచుఁ
ద్రుల్లి పడు నది ముదిమిచేఁ దు్రింగు చెట్లు ॥ 122

వ॥ అనిన న మ్మాటలకు నిరుత్తరుం డై య య్యమాత్యసత్తముం డింక
ని మ్మహీవిభుండు తొంటి తెఱంగునకు మరలుట యసంభవం బని
తలంచి య య్యోగిపుంగవుం గనుంగొని నిట్టూర్పు పుచ్చి మహాత్మా!
యెయ్యది కర్తవ్యం బనుటయు నతండు. 123

క॥ జనవర ! యీ వైరాగ్యం
బున కంతకుఁ దాన బీజభూత గదా ! య
వ్వనజాక్షి భానుమతి యా
మెను జూలిము ర మ్మటంచు మెయికొల్పి తగన్ ॥ 124

క॥ తన వెంట తేనిఁ గొని చని
కనుఁగొను మని సకలసిద్ధిఖని య మ్ముని యా
తనికి నిజయోగశక్తిం
బునరుపగతజీవ యైన పొలఁతుకఁ జూపెన్ ॥ 125

వ॥ అంత నట్లు నిజమహిమంబునం బునరుపాత్తజీవితయైన య ప్పురంధ్రీ
రత్నంబు సూపి యామె కింకను స్మరణంబు రాకమున్న శుద్ధాంత
కాంతాజనయోగ్యం బగు యానంబుఁ దెప్పించి యం దెక్కించి
యంతిపురంబు సేర్పం బంచి మ న్నామె నిలిచి యున్న ద్వారదేశం
బునంద వరుండం బెట్టించి యా సిద్ధవరుండు మనజవరు నందుండ
నియమించి పరివారంబు నెల్లం బోవ నాజ్ఞాపించి తానును నంతర్హితుం
డయ్యె నని యి త్తెఱంగున. 126

క॥ పుణ్యనిధి యైన ముని ప్రా
వీణ్యము ప్రకటితము గాఁగ వేంకటసుబ్ర
హ్మణ్యకవి సకలబుధజన
గణ్యముగ రచించె దీనిఁ గమనీయగతిన్ ॥

శ్రీశారదాయైనమః.

భర్తృహరి నిర్వేదము.

తృతీయాశ్వాసము.

క॥ పింగజటాకిసలయచయ,
గంగాంబుకణప్రసూనకలికావ్రజ, సా
రాంగాంకఫల, సురద్రుమ
దంగా! శ్రీశైలమల్లికార్జునలింగా! 1

వ॥ దేవా! యవధరింపు మట్లు సిద్ధప్రభావంబునం బునరావృత్తజీవిత యైన య బ్భానుమతి య య్యంతఃపురద్వారదేశంబు జేర్పం బడి యుండి కొంతసేపటికి లబ్ధసంజ్ఞ యై యల్లన లేచి తన ప్రాణేశ్వరుం గాంచి సంతసించుచు లేవ నుంకించి య ప్పనికిం జాలక నిస్సహానిష్ఠామంబు లగు నిజాంగంబులు వట్టి యెత్తం బ్రార్థించిన నతం డూఱకుండుటయు నామె విలక్షవదన యై నాథా? యేమి పరాఙ్ముఖుండ వైతి వని యడిగి సదుత్తరంబు గానక యక్కటా? నా దేహస్పర్శంబునందును నింత వైముఖ్యంబు సెందం గారణం బేమని యడిగిన నతండు. 2

గీ॥ ఏను మరణించు చున్న నీ విట్టు లసువి
యుక్త వయ్యెదు గావున యోగశక్తి
నిందుకుఁ బ్రతిక్రియార్థి నై యేను నజర
మమరమును నైన పద మంద నాసపడితి॥ 3

చ॥ అనుటయు న వ్వెలందుక భయంబున, మాటల ప్రేగు సూడ ని
జ్జనపతి నన్ను వీడి చనుచందము దోఁచెడు నెట్లు తన్నివ
ర్తన మొనరించు దాన నొ కదా! యని యైనను జూత మంచు నా
తని వదనంబునం గనలు దార్కొను చంచలదృష్టి యై చిన॥ 4

వ॥ అప్పు డమ్మనుజేంద్రుండు తన మనంబున.

చ॥ ఇవె తరలాబ్జపత్త్రినయనాక్షిసరత్పటుకాలకూటకా
టవకుటిలంబులై చను కటాక్షము లియ్యవి మీద బ్రాలినన్
వివశతఁ గొంత సేపు గడు విహ్వల మై యిదె నాదు మానసం
బవిరల మోహసంతమసమందు వడిం బడిపోయె నొక్కటన్॥ 5

గీ॥ అధికదుస్సహా మార ! తొయ్యలుల తరళ
భావభంగురదృక్కిరణపటునిపాత
మది మనంబున సుపిపక్వ మయ్యె నేని
యివ్వివేకవరాక మిం కేమి సేయు॥ 6

క॥ అని తలఁచు చుండఁ బతి యా
ననమునఁ బొడకట్టు మాన్పునం గొంత ముదం
బునఁ బొదలి ప్రాణనాథుం
డనుకూలుం డయ్యెఁ జూత మని చెలి మరలన్॥ 7

క॥ స్మితభంగురమధురంబుగఁ
బతివదనము సూచె నా నృపాలతనయ భూ
పతి చూపు నివారించుచు
నతివకు ని ట్లనియెఁ దొంటియాకృతి దోఁపన్॥ 8

గీ॥ అంతరావృతి దొలఁగిపో వెంతవఱకు
నంతవఱకును జెలుల యానంగి మైన
చారుదృగపాంగభంగి యో ! జలజనయన !
వినుము ! తామసి యగు మసీవృష్టి సుమ్ము॥ 9

క॥ అనుటయు బాష్పజలంబులు
చనుకట్టులఁ దొట్టి పాఱ జలజాయతలో
చన పోదైవమ ? యీ నూ
తనతావకపరిణతిఁ గలం బెట్టి దొకో ! 10

వ॥ అని వెచ్చ నూర్చిన నవ్విభుండు వెండియు.

శా॥ త్యక్తాస్వాదుఁడ నైతి నిప్డు దవసాదత్రాసవిస్ఫూర్తి, ని
ర్ముక్తుం డైనది కామ, మేమిటికి నో ముగ్ధా! స్మితస్ఫార వి
ద్వ్యక్తారళ్యము సూపె దివ్వగిది నిం కేలా వృథాభ్రాంతి స్ని
గ్ధోక్తుల్ ప్రౌఢవిలాపముల్ పనికిరా వాకర్ణింతయుఁ నాయెడన్ ॥ 11

సీ॥ ఆత్మనిర్గమనంబునందు సద్భక్తి
సారంభ మైనప్పు డారంభ మైన
మనసు వోనాడు స మ్మహిమచే
మరువిల్లు నలి యైననాడు మేనకయు నైన
తనువుపై రోసి చిత్తవశీకృతిస్ఫూర్తి
వఱలు న వ్వేళ నూర్వశియె యైన
మాయ జయించి మైమఱచి యు న్నెడ
భావభరిత యై యొప్పు న ప్పడతి యైన ॥

గీ॥ భావజోన్మాదకరణప్రభావకలన
వానిపై లీలఁ బ్రేరేచి వసము చేసి
యిచ్చమై నాకు లోర్పఁ దా నేని నేర్చు?
నింత యెఱుఁగవు నీవు పూర్ణేందువదన ॥ 12

వ॥ అనిన విని యారాజనందన హాప్రియవల్లభ! నీ యుల్లం బిట్టిద యగు
నేని త్తొల్లి జనకాదులకుం బోలె నీకును నీగృహస్థతయందె విజ్ఞానంబు
సులభంబు గా కేమి నావుడు. 13

గీ॥ అమ్మహానుభావు లగు జనకాదు ల
నేకజన్మసిద్ధు లింతి! వార
లెట్టు లున్నఁ జెడరు దేమి జీవన్ముక్తు
లైన వార లేవ? నే నిదేడ? 14

క॥ జలజాక్షి! యపక్వకషా
యుల మగు మనువంటి వారి యుద్యోగంబుల్
గలఁప మతి యొందు తెలుగున
ఫలసిద్ధిం బడయుఁ దగినభంగివి చుమ్మా ॥ 15

చ॥ ఉరుతరసర్గరూపసదనోన్నతిఁ జిత్తము లాగికొంటి దు
స్తరబహులాంధకూపసదృశం బగు గేహమునుండి దానిఁ గ్రి
మ్మఱఁ జెఱవట్టి యట్టి భవమార్గమునం బడఁద్రోవ నోవ నో
సరసిరుహాక్షి ! మఱిన్ జెడివచందము సాలదె యింక నేటికిన్ ॥ 16

క॥ అంతయు నెఱిఁగియు మున్ను ని
శ్శాంతంబునఁ జేసియున్న సమ్యగనుష్ఠా
నాంతర మొకటియుఁ గనరా
దెంత వెదకి చూచినను శుభేక్షణ కంటే ॥ 17

శా॥ ఇష్టం బిష్టము నష్టనష్ట మగునో నీక్షించుచున్ శిష్టశి
ష్టేష్టార్థంబున వ్రాలి చిత్తము కతం దృష్టానివిష్టంబ యగాఁ
గ్లిష్టక్లిష్టవికర్మనిష్ఠఁబడి రక్తిం జేయుచున్ దుఃఖవి
భ్రష్టభ్రష్టనికృష్టసద్గతిఁ బరిభ్రాంతం బగుం గ్రమ్మఱన్ ॥ 18

సీ॥ తపము సేసితినె యుద్ధతి నన్యుల మనంబు
లతివ ! తెలిపింపఁ జేసితిన కాని
భజియించితినె హరిపాలి సంతోషధనాం
చితగృహావలి భజించితిన కాని
యుపసంయించితినె దోషాలి దోషాలి నూ
ర్జితచింత నవనయించితిన కాని
వినుతించితినె యచ్యుతుని నచ్యుతభ్రమో
న్నతిఁ గామినుల నుతించితిన కాని ॥

గీ॥ అకట ? యేమందు నేమందు నమ్మహోగ్ర
విభ్రమవ్యాధి మాన్ప సేవింప వలయుఁ
బ్రకటమతి వానిసేవింపఁ బథ్యవర్త
నంబు వలవదె ? యని యూసనంబు మలపి ॥ 19

క॥ లేచి చనుచుండ సరసిజ
లోచన వెసలేచి కితవ ! లోలన్మతి నన్
ద్రోచి యిటు లెందు బోవం
జూచెద వని కొంగువట్టి సొలయించుటయున్ ॥ 20

క॥ ఆయుత్తరీయ మామె క
రాయత్తము కాఁ దొఱంగి యటఁ జను చూడం
దోయజలోచన పఱిగిడి
యాయన ముంజేయివట్టి నటుపట్టటయ్యెన్ ॥ 21

వ॥ అ వ్విభుం డచ్చట నిలిచి సక్రోధంబుగా నోసి! దుర్గంధబహులా! యని
సంబోధించుచు ని ట్లనియె. 22

క॥ నిను స్నాయుబంధబంధుర
ఘనవాలకరాలచర్మకంథాపిహితా
స్థినికాయమాంసమజ్జా
మనఃక్రిమివిహారయోగ్యమలరాశివిఁగాన్ ॥ 23

క॥ గనుఁగొంటిఁ దొంటి పనులిం
కను నన్ను వశీకరింపఁ గలుగునె నీ యం
దనవరతము దోచు దురం
తనికాయము వినుము చెప్పెదను వివరముగన్ ॥ 24

సీ॥ గండాఖ్యరుజను దాకనిచేయి ఘనకుచ
స్థూలమాంసంబుపై వ్రాలు టేమి?
శ్లేష్మాస్థిచర్మనిచితగర్త మంటని
పెదవి వక్త్రంబు చుంబించు టేమి?
శ్వసనోద్గమాగమవతి భస్త్రి నొల్లని
యెద నాతిమెయిఁ గౌఁగిలించు టేమి?
మలమూత్రసంచయాకులనరకము రోయు
నుల్లంబు చెలి రోయ కుండు టేమి ॥

గీ॥ ఎంత లజ్జావిహీనత యెంత మోస
మెంతటి విమోహ మెంతటి హేయవృత్తి
యింత యెఱుఁగఁడు పురుషుఁ డిం కేమి సెప్ప?
మాయ కన్నుల గ్రమ్మి కోమలుల నమ్మి ॥ 25

వ॥ అని చేయి విడిపించికొని వెడలి పో నున్న యన్నరేంద్రునిం బోనీక
యక్కాశిరాజపుత్రి ప్రరోదనముఖరముఖాంబురుహ యై పాదంబు
లం బడుటయు నౌరా! విషయంబు లెంత దరతిక్రమణీయంబు లని
సఖేదంబుగా నాత్మగతంబున. 26

గీ॥ మొనసి యింద్రియములఁ బెనురాతిముదులుగా
మనసు వజ్రసారమయము గాఁగఁ
జేయఁ డేని విషయజేతృత్వమునకు నె
వ్వఁడు ప్రయత్నసిద్ధి వఱలువాఁడు ॥ 27

చ॥ అని తలపోయుచున్న సమయంబున నం దొక చోట సైకతం
బున నట మున్న యున్న నృపపుంగవు మంత్రి యొకింత క్రమానుపా
టున నృపుఁ డుంటఁ గన్గొని కదుఁ వెస డగ్గఱి దేవ! యింక నై
నను గరుణింపవే నృపతినందినిఁ దత్ప్రణయంబు నూడవే॥ 28

క॥ అని వినయవినతుఁ డయ్యెం
గని యడుగులు దివిచికొనుచుఁ గమలానన దా
వినుచుండ మంత్రివరుఁడు
జననాయకుఁ డిట్టు లను ససంభ్రాంతమతిన్ ॥ 29

చ॥ ఎఱుకఁ గొంత లేని మది కించుక మోదము సేయుఁ గాని క్ర
చ్చఁ బరిపాకవేళ విరసస్థితి మోహము నావహించు న
ర్భరవిషమిశ్రఘోరమదిరామధురాకృతి నిట్టి భీతి సుం
దరి సమకూర్పఁ జాలును దథావిధసౌఖ్యము గూర్పఁ జాలునే॥ 30

సీ॥ ధైర్యంబుఁ బెలుచ విధ్వస్తంబు గావించు
బలితంపుసిరుల నిచ్చలు గ్రసించు
మానసంబునకు నున్మాదంబు పుట్టించు
జరణపాతములకు సవదరించు
సారతాంతమునఁ గుత్సామలం బొడఁగూర్చుఁ
గన్నార నిసుర వోఁ గడగ నీదు
నెమ్మి వర్తిలు సన్నదమ్ముల వేర్పాటు
జవ్వనం బెసలించి జర సమర్చు

గీ॥ నీకుఁ జేయని యుపకార మెద్ది గలదు
దాన య స్వల్పశౌచి జగాన ననిన
నిజమనోనాథుఁ జూచి యస్త్రీలవేణి
యురుతరవ్యాధ దోప నిట్టూర్పు పుచ్చి 31

గీ॥ ఆకట! యన్యోన్యహారివస్త్రమునఁ జేసి
యెసగు నాయా విలాసంబు లెందుఁ బోను
నింతలో ని ద్దురంతంబు లెల్లు వచ్చె
హాతవిధి! యని వలవింప నధిపుఁ డనిను, ॥ 32

చ॥ ప్రియుఁ డిదె యేఁగుదెంచె నిదె ప్రేయసి కన్నుదోయిం జెలంగెడుఁ
దయితుని దృష్టి పంకరుహదామకవృష్టి ప్రియాస్మితంబు ని
శ్చయ మమృతంబు ప్రేమ సమృశంబు వియోగము దుస్సహంబు నా
బయికొను భావముల్ పృథపాకిపయఃపుటురోగిపుష్పముల్ 33

వ॥ అనుటయు న ద్దేవశీలకుండు దేవా! సకలసు... యగు జవ్వనం
బు నిట్లు వ్యాధ యని దూషింపం బోలునే యనవుడు న ద్విభుఁడు
వెండియు 34

సీ॥ వ్యాధి గా కేమి పావన మాన్యనాశగు
గతికిఁ దా నేకాంతకారణంబు
కడు నసహ్యం బైన కామజ్వరముఁ బెచ్చుఁ
గన్నుఁదోయికిఁ జికిల్లు గొలుపు
ఘననితంబోరుహృద్గండదేశంబుల
కుల్బణం బెక్కించి యుడుకు లార్చు
వివిధంబు లైన దార్వికృతులు కలిగించు
హితుల నత్యంతదుఃఖితులఁ జేయు

గీ॥ గ్రహణి యాదిగ నుండు రోగంబు లెల్ల
నింపకంబుచు జేసిడి దేమి చెప్పుదు?
వాపుఁడుచు నెమ్మనమున విన్నఁ దన మోవ
మంత్రివరుఁ డూఱకుండె న మ్మగువ కలఁగి 35

వ॥ నిజచేటి వాసంతికం బిలిచి యోసీ! నా ముద్దులపట్టిం గొనితెమ్ము
వాని ము న్నిడికొని యార్యపుత్రుని యీ వ్యామోహంబు వారిం
చెద నని యది యట్ల చేయ నామె య క్కుమారుం జంకట నిడికొని
దీనవచనంబులం బ్రభూ! యి ప్పసిపాపని కింక రక్షకు లెవ్వ రనుట
యు న వ్విభుఁడు వైరాగ్యశోకశబలంబుగఁ దన మనంబున 36

చ॥ కల వొక కొన్ని భావములు గాఢవివేకముఁ గొలుపుచ్చుఁ బె
న్బలిమి గలట్టి వట్టి వొక పట్టి నెపమ్ముగ ముట్టి యెంతయుం
బలితము లైనచో మఱి యెవండు తదాంతరభావవేగముం
గెలువఁ గలాఁడ టంచుఁ బరికించు నెడన్ స దివ్వుండు నెమ్మితోన్॥ 37

వ॥ దేవా! దేవి ప్రశ్నంబున కుత్తరం బీయం బోలదే నావుడు నా నృపా
లుండు ॥ 38

చ॥ ఇతఁడు మదాత్మజుం డనెడు నిమ్మెయి నమ్మిక యెట్లు చెల్లు సా
క్షితయు వెలుంగు నాత్మయెడ, గేవలముం జను వన్నచోఁ దనూ
ద్గత మది, దానఁ బ్రొక్షనము కాఁ జదు నాత్మ జనించు టెట్లు? త
త్పితృత ఘటించు టెట్లు వినివృత్తతనువ్యవసాయశాలికిన్॥ 39

వ॥ ఒకవేళ నీ జన్యజనకభావం బాత్మనిష్ఠంబకాఁ దలంతు మేని యు॥ 40

గీ॥ దైవరక్ష్యంబు విశ్వ మంతయుఁ దలంప
దైవసము పేక్షితముఁ గావఁ దరము గాద!
యారయంగ బ్రిమీతకుమారకుల ద్వి
జాగ్రణికిఁ దెచ్చి యిచ్చిన హరికిఁ దక్క ॥ 41

వ॥ అనుటయు న ద్దేవతిలకుండు బాలు నుద్దేశించి కట! కటా! యని
వగచుచు. 42

మ॥ విలసత్స్నేహభరాలసాంతరసుఖావిర్భూతి రాఁ జేరి ని
ట్టలపుంగూర్మి నిజాంకపీఠి నిడి క్రీడాలంబిలోలాలకా
వలిఁ గేలన్ సవరించుచుం దుడుచు రెవ్వా రింక నిబ్బాలు ని
స్తులవక్త్రాంబురుహంబుపైఁ బొలయు పాంసుశ్రేణి వాసోదశన్॥ 43

కం॥ అనుటయు నీదృశలలితవ
చనములు ధర నేరి హృదయసామజమున కెం
దును శిశితాంకుశములు గా
వని తలఁచుచు నిట్టులనియె నతఁ డాతనితోన్॥ 44

గీ॥ ఇట్టి భావంబు కతమున నేనిఁ గలుగ
నేర్చు మాలిన్యమున నిత్యనిర్మలస్వ
భావమగు నాత్మకే మగు భవ్యచరిత
ఘనకృతకంబున దర్పణంబునకుఁ బోలె॥ 45

వ॥ మఱియును.

గీ॥ వెలికి నుసురు గాయమునఁ దుండి వెడలుచెంచు
శోణితక్లేదకేశప్రపూతమైన
కాయమిగదా! వృత్తుసఁ దనఁగ నిర్మమతఁ బొదలు
నాతనికి దానిపై నేటి యాదరంబు॥ 46

కం॥ నావుఁడు మంత్రివరుం డ
బ్బాభవరానిం గాంచి బుధులు ప్రాకులి స్వర్గ
శ్రీసంభవహేతు వని సం
భావింతురు చిలిఁ దోచఁ బాడియె యనినన్॥ 47

చ॥ చిరపరిచీర్ణదుఃఖములచేత జనించు వినాశధర్మమై
పరువడిఁ బెక్కు శంకలకుఁ బాల్పడుచుండ్ స్థితివేళ, దుర్వ్యథా
కర మయి తద్వినాశ మతికష్టముఁ గూర్చు, స్వరాదిసౌఖ్య మం
దురు నుతు లంత ప్రీతి పడుచున్నద నాపద లేల యొల్లరో॥ 48

వ॥ సుఖంబుల తెఱం గిట్టి దగుటం జేసియ కదా! పెద్దలు జీవితంబునం
దెన్ని దుఃఖమర్దనంబులు ననియె నెంతటి సుఖదుర్గతి కాలాభంబు
పడయుం గలిగితి మని భావించు చుందురు మఱియును. 49

కం॥ విను బ్రహ్మానందఘనాం
బునిధానకణంబు స్వాఃపరిముఖమైన సుఖం

బనఘా ! యీ యల్పసుఖం
బునకై యే నేల తద్విముఖత వహింతుఁ ॥ 50

వ॥ అనుటయు న ద్దేవతిలకుండు రాజాశ్రితంబు లగు సంపద్విశేషంబుల
కింక నెయ్యది వ్రికాశం బనుటయు న వ్విభుండు. 51

గీ॥ భోగలాలసుఁ డగు నన్నుఁ బురుషు నొకని
నెల్ల సంపదలును నాశ్రయించుఁ గాత
కామమోహమదక్రోధగణము నన్ను
వీఁడి తమ యిక్కవలు సూచి విడియుఁ గాత ॥ 52

వ॥ అని బద్ధాంజలి యై వెండియు.

ఉ॥ జానుగ నన్నుఁ బట్టికొని శ్రోత్రసిదేశమునుండి పాచి వి
జ్ఞానము బల్మి నిప్పె నిదె నాసం బరవస్తువునందుఁ జేర్చెదుఁ
దానికి నన్గఁ బోక గురుదైవతవిప్రగణంబులార ! యి
మ్మానిసి గాఢసత్కరుణ మన్నుడు మీకు నమస్కరించెదుఁ ॥ 53

వ॥ అనటయుం బ్రభూ ! నీ యిట్లు దారిద్ర్యంబు వలచి తెచ్చికొనినొదవ
యేని శరీరయాత్రయు దుర్ఘటంబు గాదే? నావుడు న మ్మంత్రివరున
కి బ్భూవరుం డిట్లనియె. 54

మ॥ సరసానేకగృహాన్నభక్షణము, స్వచ్ఛందాటనక్రీడ, సం
స్తర మెన్నఁగ మృదుకంథ, నిశ్చలతరుచ్ఛాయానివాసంబు, సు
స్థిరవిశ్రాంతిద మైన సంచరణముఁ శీతాతపోపాసన
స్ఫురణఁ స్వేచ్ఛయు నట్టి శాంతిసుఖముం బోల్పఁ సుఖం బున్నదే

వ॥ ఇంతియ కాక యియ్యెడలి భరణాయాసంబునుం గార్యంబు గా దది
యెట్టు లం టేని వినుము. 56

ఉ॥ ఆయువు బిందుమాత్రము మహారయవాహినిఁ గాలవాహినిం,
గాయము తద్వశంవదమ కాఁగ నెఱుగుదుఁ మెమ్మెయిం గత

పాఱియము, దాని కేల వగవం, ధర నుండిన నుండఁ బోయినం
బోయె, నతంబు గాఢసుఖమూర్తి చిదాత్మ వెలుంగుఁ గావుతన్। 57

మ॥ యమసంబంధిని యాజ్ఞ నే రెఱుఁగ రాహా! యెందు రాజ్యాదిభో
గము లెన్నెన్ని నరులం త్యజించునవియే కావయ్య' మోనంపుభో
గములం జిక్కక యేమ వాని నువివేకస్ఫూర్తి మున్మున్న వే
తెమలింపం గలవార మైన నది యెంతే మేలు సేకూర్పదే? 58

సీ॥ స్వనికల్పనస్ఫూర్తి సంకల్ప మను శిల్పి
చిదోవ్యోమపట్టికఁ జేర వ్రాసి
పెనుపారఁ జూపు నిర్భిత్తికం బైన వి
చిత్రచిత్రము యీ యశేషజగము
ఘనులు కొంద ఱిది నీర్ష్యస్వప్న మందురు కొం
దఱు దీని మాయావిధాన మంద్రు
కొంద ఱి య్యది నభోగోచరనగరిగా
భావింతురు దీని కై పఱవ నేల

గీ॥ యని సదుత్తర మిచ్చిన వాన్మ మెచ్చి
సంయమీంద్రుండు నిర్వాణశాలిజీవ
కోటిఁ గడుమేటి వై యొప్పుఁ గొఱలె దనుచు
సచివవరుఁ జూచి తనదు నిశ్చయము సెప్పి॥ 59

వ॥ ఇఁక నిర్బంధంబునం బ్రయోజనంబు లేను రాజ్యంబునకు రాజపు
త్రుం బట్టంబు గట్టి సుఖం బుండు మేనును రాజతోడం గూడి త్రా
త్రార్థి నై యిందు వసించి యుండెద ననుటయు న మ్మంత్రివరుండు
నిట్టూర్పు నిగుడం జేయు నది లేక మహాప్రసాదం బని యందుల
కంగీకరించె నంత నితాంత చింతాక్రాంతహృదయ యై యేడ్చుచున్న
రాజపత్ని నుచితవచనంబుల నూరార్చి రాజుం జూచి కుమారా!
యింకను నీ కె య్యది ప్రియంబు కోరు మనవుఁడు దేవా! యింత
కంటెను బ్రియం బొందుగలదే యని యూఱకుండుటయు న మో
ఘవచనుం డగు నా సిద్ధపుంగవుం డి ట్లనియె. 60

సీ॥ సాధుసజ్జనుల కుత్సాహంబు రెట్టింపఁ
దత్కార్యసిద్ధి వెస్దవులుఁ గాత
సకల ప్రజానురంజనకళాపిస్ఫూర్తి
నవనిఁ బాలింతు గా కఖిలనృపులు
పరగ నక్షతపక్షపాతమాధుర్యమై
యులరుఁ గావుత లక్ష్మి యార్యులందు
నాత్మబోధాపగమార్గులై కూడిన
త్వద్బంధుశతిఁ బ్రీతిఁ దరలు గాత

గీ॥ ప్రకటహరిహరకీర్త్వవిస్తరంబు ధాత్రి
హరిహరశ్రీపదాబ్జముత్త్రాలి యైన
యన్వ్రలాన్వయు నాంధ్రభాషానువాద
కలన రసికుల మదికి వేడ్కలిడు గాత॥ 61

వ॥ అని యాశీర్వదింప నంటఱు నిర్గమించి రీ విధంబున భర్తృహరి
నిర్వేదం బను నీతత్ప్రబంధంబు సర్వంబును సంపూర్ణం బయ్యె. 62

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు.

రాయలసీమ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పేజి	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
2	7	కలకండ	కలకంఠ
4	17	దెపు	దెప్పు
11	6	పఱపి	బఱపి
13	18	సడిగిన	సడిగి
16	8	బ్రీమై	బ్రీతిమై
17	14	యామామాత్యు	యమామాత్యు
18	1	సబ్రిహ్మ	సుబ్రహ్మ
20	6	నందిని	నందని
20	11	జేగుప్స	జుగుప్స
24	13	మహిమంబు	మహిమంబున
24	15	మైయది	మైనయది
24	24	చేటున	జేటున
27	6	దోఁచె	తోఁచె
27	14	వగుచు	వగచు
28	17	సషు	సష్ఠు
29	15	గలకఁసే	గలఁకసే
31	3	నంరేందా	నరేంద్రా
34	23	నైర్ఫన్య	నైగధ్య
35	10	గాఁనెం	గాఁనేలి
35	21	దశ్ర	దశ్వ
37	23	జక్రి	జిక్రి
38	3	భూఁతాఢి	భూఁతాధి
46	23	పుట్టిచు	పుట్టించు
47	12	విపుతుల్	విప్రుతుల్
48	9	పఱికించు	బఱికించు
52	1	సజ్జను	సజ్జను